

PAPER DETAILS

TITLE: AFET YÖNETİMİNDE LİDERLİĞİN STRATEJİK ROLÜ

AUTHORS: Elif Bilginoglu

PAGES: 599-636

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4181750>

AFET YÖNETİMİNDE LİDERLİĞİN STRATEJİK ROLÜ

Elif BİLGİNOĞLU*

Öz

Bu çalışma, afet yönetiminde liderliğin stratejik rolünü ve kriz anlarında liderlerin üstlendiği sorumlulukların afetlerin etkilerini hafifletmedeki önemini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Afet liderliğinin karar alma süreçlerinin sadece afetin operasyonel yönlerini değil, aynı zamanda toplumsal dayanıklılığı artırma, sosyal düzeni yeniden tesis etme ve uzun vadeli iyileşme süreçlerine katkı sağlama becerisine olan etkileri irdelenmektedir. Çalışmada, kriz dönemlerinde liderlerin stratejik öngörüler ve yönetsel müdahalelerinin, toplumların afet sonrası toparlanma sürecindeki kritik rolü ortaya konmaktadır. Bulgular, etkin afet yönetiminin yalnızca acil müdahalelerle sınırlı kalmayıp, kalıcı ve sürdürülebilir iyileşme süreçlerine odaklanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, afet yönetiminde liderlerin farklı seviyelerde (yerel, bölgesel ve ulusal) iş birliği yapmalarının, kriz yönetimindeki en iyi uygulamaların hayata geçirilmesindeki rolü değerlendirilmektedir. Bu çalışma, afet liderliği literatürüne katkı sağlamakta olup, afet durumlarında etkili liderlik modelleri geliştirilmesi için öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Yönetimi, Liderlik, Afet Yönetiminde Liderlik, Kriz Yönetimi.

THE STRATEGIC ROLE OF LEADERSHIP IN DISASTER MANAGEMENT

Abstract

This study provides an in-depth analysis of the strategic role of leadership in disaster management and the critical importance of leaders' responsibilities in mitigating the impacts of disasters during crises. It examines how decision-making processes in disaster leadership affect not only the operational aspects of disaster response but also the enhancement of social resilience, re-establishment of social order, and support for long-term recovery processes. The study highlights the crucial role of leaders' strategic foresight and managerial interventions in post-disaster recovery within communities during crises. Findings emphasize that effective disaster management should focus not only on immediate interventions but also on permanent and sustainable recovery processes. Additionally, the study assesses the role of collaboration among leaders at different levels (local, regional, and national) in implementing the best practices in crisis management. This study contributes to the literature on disaster leadership and offers recommendations for developing effective leadership models in cases of disaster.

Keywords: Disaster, Disaster Management, Leadership, Leadership in Disaster Management, Crisis Management.

* Doç. Dr., elifb@ada.net.tr, ORCID: 0000-0003-1481-0170.

1. Giriş

“Toplumun ya da bir topluluğun işleyişinde, tehlikeli olayların maruziyet, kırılabilirlik ve kapasite koşullarıyla etkileşime girmesi sonucunda meydana gelen ve insan, maddi, ekonomik ve çevresel kayıplar ve etkilerle sonuçlanan ciddi bir bozulma” afet olarak tanımlanmaktadır (United Nations Office for Disaster Risk Reduction, 2024a). Deprem, seller ve kuraklıklar gibi çeşitli afetler, her yıl yaklaşık 40.000 ila 50.000 kişinin yaşamını yitirmesine sebep olmaktadır; bu, son birkaç on yılın ortalamasıdır (Ritchie ve Rosado, 2022). Türkiye, bu tür afetlerin sıkça yaşandığı bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Deprem, heyelan, sel ve çığ gibi doğal afetlerin yanı sıra, jeopolitik konumu nedeniyle sık sık “insan kaynaklı afetler” olarak nitelendirilebilecek insani krizlerle de karşı karşıya kalmaktadır. Küresel Risk Endeksi’ne göre, Türkiye 191 ülke arasında 45. sırada yer almakta ve 5,0 endeks puanıyla “yüksek risk” grubunda bulunmaktadır (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2018).

Afet yönetimi, “potansiyel felaketlere hazırlıklı olmak ve bunlara mümkün olan en hızlı, stratejik ve etkili şekilde yanıt vermek” olarak tanımlanmakta ve genellikle beş temel aşamadan oluşan afet yönetimi döngüsünün izlenmesini içermektedir (Wang, 2023: 35). Nüfus artışı, iklim değişiklikleri ve ekonomik istikrarsızlıklar, doğal afetlerin dünya üzerindeki tehdidini artırmakta ve bu durum toplumları tehlikelere karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Türkiye, coğrafi konumu, iklimi ve jeolojik yapısı nedeniyle birçok doğal afete maruz kalmaktadır. Ancak, potansiyel afet etkilerinin doğru değerlendirilmesi, etkin yönetim stratejileri ve kaynakların verimli kullanımı, afetlerin etkilerini hafifletebilir hatta önleyebilir (Çokol, 2023; Prasad ve Francescutti, 2017: 215). Bu nedenle, afetlerle ilgili olarak temel öncelik “Yaşandıktan sonra ne yapılabilir?” sorusundan ziyade, risk azaltma stratejilerine odaklanmaktadır. Risk azaltma, küresel ve yerel düzeyde afetlerle mücadelenin öncelikli konusudur. Başarılı bir afet yönetiminin temelinde, risk azaltma stratejilerinin benimsenmesi, planlama, müdahale ve iyileştirme süreçlerinin daha etkili bir şekilde yürütülmesine olanak tanır (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2018). Bu bağlamda, afet yönetiminde liderliğin önemi bir kez daha vurgulanmaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023’te gerçekleşen Hatay depremleri, Türkiye’yi hem depremlerin büyüklüğü, şiddeti ve enerjisi bakımından hem de bir afetin etkileri açısından Cumhuriyet tarihinin en güçlü yıkımı ile karşı karşıya bırakmış; gerçek anlamıyla “Asrın Felaketi” olarak nitelendirilen bu olaylar, insanî, siyasî, sosyal, ekonomik, askerî ve egemenlik boyutlarında çeşitli uzantı afetlerinin meydana okumalarıyla yüzleşilmesini zorunlu kılmışlardır (Çav, 2023: 9). Böylece afet yönetimi ve liderliğin hayati önemi bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Depremler sonrası yaşanan kaos, yıkım ve acil ihtiyaçlar, etkin bir afet yönetimi ve güçlü liderliğin toplumun toparlanma sürecinde oynadığı

kritik rolü daha da belirgin hale getirmiştir. Bu durum, sadece acil müdahale ve kurtarma çalışmalarında değil, aynı zamanda uzun vadeli iyileştirme ve yeniden yapılanma süreçlerinde de liderliğin önemini ortaya koymaktadır. Kahramanmaraş ve Hatay depremleri, Türkiye’de afetlerin yarattığı zorlukların üstesinden gelebilmek için güçlü, organize ve vizyon sahibi bir liderliğin gerekliliğini bir kez daha teyit etmiştir. 2023 yılı, dünya genelinde de doğal afetlerin yıkıcı etkilerinin hissedildiği bir yıl olmuştur. Özellikle kırsal ve gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen afetler, lojistik sorunlar, koruma eksiklikleri, su kirliliği ve ürün kayıpları nedeniyle temel ihtiyaçların karşılanmasında ciddi zorluklar yaratmıştır. Bu zorluklar, 2023 yılını rekor düzeyde ölümcül felaketlerin yaşandığı bir yıl olarak öne çıkarmaktadır (Kogut, 2024; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023; 2024). Bu bağlamda, afetlerin giderek artan bir uluslararası sorun haline geldiği görülmektedir. Zira afetlerin yol açtığı hasarlar, çoğu zaman ülke ve hatta kıta sınırlarını aşmakta, dolayısıyla afet önleme ve mücadele çalışmaları uluslararası düzeyde yürütülmektedir (Coppola, 2007: 1; Haddow ve Bullock, 2003: 165).

2. Afet Yönetimi ve Afet Yönetimi Aşamaları

Afet yönetimi, milyonlarca insanı etkileyen felaketler karşısında toplumsal dayanıklılığı artırmak ve kayıpları minimize etmek açısından hayati bir öneme sahiptir. Etkili bir afet yönetimi, kriz anlarında hayat kurtarmanın yanı sıra toplulukların sağlığını korumak, yoksulluğu azaltmak, güvenliğini güçlendirmek ve sosyal düzeni yeniden tesis etmek için gereklidir. Ayrıca, afetler sonrası sosyal, ekonomik ve çevresel yeniden yapılanma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Afetlerin yarattığı hastalık, yoksulluk ve sosyal istikrarsızlık risklerini azaltarak toplulukların uzun vadeli sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır. Doğal kaynakların korunmasını teşvik etmekte ve toplum içinde güven ve sosyal sözleşmenin güçlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, afet yönetimi, yalnızca kriz anlarında değil, uzun vadede de toplumların refahını ve istikrarını koruma açısından kritik bir mekanizmadır (Erkan, 2010; Singh, 2021).

Afet yönetiminde başarılı bir sistem oluşturulması için kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışmasının yanı sıra, çeşitli aktörlerin sorumluluklarının net bir şekilde belirlenmesi büyük önem taşımaktadır (De Sisto vd., 2024). Politika düzeyinde, açık uçlu, doğrusal olmayan ve son derece belirsiz olan karmaşık sosyoekolojik sistemlerden kaynaklanan zorlukların, çok paydaşlı, çok düzeyli ve çok skalalı geleneksel olmayan yönetim ve yönetim yaklaşımlarıyla ele alınması gerektiği konusunda giderek artan bir fikir birliği vardır (Munene vd., 2018). Merkezi yönetim, afet anında gerekli müdahale ve koordinasyonu sağlamakla birlikte, yerel yönetimler, kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, medya ve akademik çevreler de bu sürece katkı sağlarlar. Bu aktörlerin her biri, afet öncesinde hazırlanan ve gerçekçi senaryolarla desteklenen planlar

çerçevesinde görev yaparak afet anında etkili bir iş birliği sağlar. Ayrıca, afet sırasında ulusal ve uluslararası düzeyde koordinasyon sağlanması, yardımların doğru yerlere ulaştırılması ve iletişim kanallarının açık tutulması kritik bir rol oynar. Başarılı bir afet yönetiminde sadece merkezi yönetimin değil, tüm toplumsal yapının iş birliği içinde hareket etmesi gerekmektedir (Atkinson ve Curnin, 2020; Genç, 2023). Afet yönetiminde “yönetişim” ve “iş birliği” kavramları, bu sürecin önemli yapı taşlarından biridir. Yönetişim, devlet ve devlet dışı aktörlerin etkin bir iletişim ve etkileşim içerisinde birlikte hareket etmesini sağlamakta, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki güç bağımlılığını dengelemektedir. Bu modelde kamu gücü, özel sektör ve sivil toplum aktörleriyle ilişkide kolaylaştırıcı bir rol üstlenerek afet yönetiminin her aşamasında daha etkin bir kapasite oluşturmaktadır (Babaoğlu, 2023; Kadioğlu, 2020; Kaya, 2016). Örneğin, Türkiye’de Afet ve Acil Durum Danışma Kurulu’nun farklı kamu kurumları, akademi ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirmesi, yönetişimci bir yaklaşımın örneğini oluşturmaktadır. Ayrıca, gönüllülük sistemlerinin ve sivil alanın sürece katılımının teşvik edilmesi, afetle mücadelede toplumsal dayanışmayı güçlendirmektedir. Şubat 2023’de meydana gelen Kahramanmaraş ve Hatay depremlerinde insani yardım operasyonlarını üstlenen AHBAP ve arama kurtarma operasyonlarında başı çeken AKUT gibi kuruluşların yanı sıra, insan hakları, eğitim, sağlık, çocuklar, hayvan hakları, kadınlar, çocuklar ve engelli bireyler gibi çeşitli toplumsal alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları kendi aralarında ve devlet kurumlarıyla dayanışma ve iş birliği içinde hareket etmişlerdir. Bununla birlikte, küreselleşmenin etkisiyle, ulusal aktörlerin yanı sıra uluslararası iş birliği de önem kazanmaktadır. Kızılay ve Kızıllaç gibi kuruluşların ortak çalışmaları ya da farklı ülkelerin arama kurtarma ve teknik destek sağlamaları bu dayanışmanın örneklerindendir. 75 ülkenin gönderdiği destekler de uluslararası iş birliğinin gücünü ortaya koymuştur (Arıcan, 2023; Babaoğlu, 2023; Sivil Sayfalar, 2023; Türkiye Yerel STK İnsani Forumu, 2023). Tüm bu aktörler ve yaşanan bu afetin yönetimindeki rollerinden hareketle, başarılı bir afet yönetiminde sadece merkezi yönetimin sorumlu kurumlarının değil, toplumsal yapıdaki tüm aktörlerin (kamu kurumları, sivil toplum, özel sektör, akademi, medya, uluslararası örgütler, toplum vb.) önceden belirlenmiş planlar, paylaşılan roller, gerçekçi senaryolar ve tatbikatlarla denenilen bir iş birliği içerisinde olmasının ne denli önemli olduğu görülmektedir (Duruel, 2023a; 2023b; İnönü Üniversitesi Yaşam Merkezi, 2023). Afet anında bu planlara dayalı bir koordinasyon sağlanmalı ve özellikle uluslararası müdahalelerin söz konusu olduğu durumlarda, merkeziyetçi yapıların kırtasiyeciliğinin yaratabileceği olumsuzlukların farkında olarak, yerele dayalı, esnek ve hızlı hareket edebilen, şeffaf ve hesap verebilir bir afet yönetim sistemi inşa edilmelidir (Genç, 2023). Bununla birlikte, Lee’nin (2022) “*When Tensions Become Opportunities*” (*Gerilimler Fırsata Dönüştüğünde*) başlıklı çalışmasının sonuçları, dikey otorite yapılarına sahip bürokratik aktörlerin (örn. kolluk

kuvvetleri) yatay bağlardan ziyade dikey otoriteye öncelik verdiğini ve bu durumun, çatışmalardan kaçınmak için önemli bilgilerin saklanması ve baskılanmasına neden olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde “*sağırklar diyalogu*” olarak adlandırılan bu durum (Ansell ve Gash, 2008; Klijn ve Koppenjan, 2012), kriz yönetimi sürecinde iş birliğine dayalı ortamlarda bile bürokratik otoritenin baskın bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Ingham vd., 2012).

Türkiye’de afet yönetimi literatüründe, afet yönetiminde en üst otoritenin hükümet ya da devlet olduğu yönünde yaygın bir yaklaşım bulunmaktadır. Bu bağlamda merkezîyetçi bir afet yönetimi anlayışı eleştirilmekte ve kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri ile uyumsuzluk sorunlarına dikkat çekilmektedir (Aydiner ve Özgür, 2014). Bu eleştiriler, Türkiye’nin uzun yıllar boyunca afet gerçekleşmeden önce alınması gereken önlemlerden ziyade afet sonrası müdahale süreçlerine odaklanmış olması gerçeğine dayanmaktadır (Akduman, 2024). Özellikle 1999 Marmara Depremi, Türkiye’nin afet yönetimi sisteminde bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir (Balamir, 2001; Ganapati, 2009; Orhan, 2022: 49). Ancak, bu deprem sonrasında yapılan hukuki ve kurumsal düzenlemelere rağmen, Türkiye’nin afet yönetim sisteminin hâlâ bütüncül bir yapıya kavuşmadığına dair genel bir kanı mevcuttur (Aydiner ve Özgür, 2014). Marmara Depremi’nin ardından afet yönetiminde bütüncül bir algı geliştirilmiş, fakat aynı zamanda devletin afete müdahale konusundaki yetersizlikleri ve doğal bir afetin sosyal bir afete dönüşümü gözler önüne serilmiştir (Ertan, 2020). Afet yönetimi, afet riskinin azaltılmasını ve uzun vadeli dayanıklılık oluşturmayı amaçlayan risk yönetimi ve sığınım planlarını içermelidir (Benson, 2016).

Öte yandan, afetlerde sivil toplum kuruluşlarının rolü giderek önem kazanmıştır. Sivil toplum kuruluşları esnek yapıları, bürokrasiden bağımsız hareket edebilme yetenekleri ve yerel teşkilatlanmaları ile afet yönetiminde anahtar unsurlar olarak öne çıkmaktadırlar (Duruel, 2023b; Kaya, 2016). Özellikle 17 Ağustos 1999’da meydana gelen Gölcük Depremi sonrası yaşanan belirsizlik ortamında, sivil toplum kuruluşları olumlu refleksleri ile bu boşluğu doldurmuş, kamu yükümlülüklerini hafifletirken toplumu afetlere hazırlama sorumluluğunu da üstlenmiştir (Gül, 2021). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri ise afet yönetim yapısının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini açıkça göstermiştir (Demirbilek, 2023: 187). Bu tür felaketler, sivil toplum kuruluşlarının afet yönetimindeki kritik konumunu bir kez daha ortaya koymuş ve yaşanan acı tecrübelerden ders çıkararak afet yönetiminde daha iyi bir yapı oluşturulmasının gerekliliğine işaret etmiştir (Erkal ve Değerliyurt, 2009).

Afet yönetimi, genel olarak iki aşamada ele alınabilir: Afet öncesi (risk yönetimi) ve afet anı ile sonrası (kriz yönetimi). Bununla birlikte, literatürde afet yönetimi aşamalarına dair farklı sınıflandırmalar da mevcuttur. En yaygın

sınıflama, ideal bir afet yönetiminin afet öncesi, afet esnası ve afet sonrası olmak üzere üç aşamayı kapsamı gerektiğini belirtmekteyken, diğeri bir sınıflama afet yönetimini zarar azaltma (*mitigation*), önceden hazırlık (*preparedness*), kurtarma ve ilk yardım (*relief and first aid*), iyileştirme (*recovery*) ve yeniden inşa (*reconstruction*) olmak üzere beş aşamada incelemektedir. Bu beş aşamalı sınıflamanın, daha az ya da daha fazla aşamadan oluşan varyasyonları da bulunmaktadır. Yeniden inşa aşaması genellikle iyileştirme süreci içinde değerlendirilmektedir (Gökçe ve Tetik, 2012; Medak, 2024; Shirazi vd., 2023; Shukla vd., 2023; Tay vd., 2022). Afet yönetimindeki her bir aşama, birbirini takip etmekte ve iç içe geçmektedir. Bir önceki aşamada gerçekleştirilen faaliyetler, büyük ölçüde bir sonraki aşamayı doğrudan etkilediği için, afet yönetimi aşamaları kesintisiz bir süreç oluşturmakta ve birbiriyle bağlantılı bir halkayı temsil etmektedir (Ergünay, 1999; Yılmaz, 2003). Dünya genelinde kabul gören afet yönetimi döngüsü; afet öncesinde “*risk azaltma ve hazırlık*”, afet sırasında “*acil durum müdahalesi*” ve afet sonrasında “*müdahale, iyileştirme ve yeniden yapılanma*” aşamalarından oluşmaktadır (Kahraman vd., 2021: 8). Bu bağlamda, bu çalışmada afet yönetimi aşamaları, dünya genelinde kabul gören afet yönetimi döngüsü çerçevesinde “*risk ve zarar azaltma*”, “*hazırlık*”, “*müdahale*” ile “*iyileştirme ve yeniden yapılanma*” olarak ele alınmaktadır.

3. Liderlik ve Afet Yönetiminde Liderliğin Önemi

“*Liderlik*” çok yaygın kullanılan bir terim olmakla birlikte, resmi ve standartlaştırılmış bir tanımı olan bilimsel bir terim değildir (Vroom ve Jago, 2007: 17). Burns’ın (1978: 2) “*Liderlik, dünya üzerinde en çok gözlemlenen ve en az anlaşılan olgulardan biridir.*”, Bass’ın (1990: 11) ise “*liderliğin neredeyse kavramı tanımlamaya çalışan kişi sayısı kadar tanımı olduğu*” sözlerinde de vurguladıkları gibi, liderliğin tanımını yapmak hem popüler danışmanları hem de diğeri kişileri zorlayan bir konudur (Kruse, 2015). Liderlik, araştırmacılarca “*neyin yapılması gerektiğini ve nasıl yapılacağını anlamaları ve kabul etmeleri için diğeriğini etkileme süreci ve ortak hedeflere ulaşmak için bireysel ve kolektif çabaları kolaylaştırma süreci*” (Yukl, 2006: 8) ya da “*bir hedefin gerçekleştirilmesi için başkalarının çabalarını en üst düzeye çıkaran bir sosyal etki süreci*” (Kruse, 2015) olarak tanımlanmıştır. Prentice (2004) ise liderliği “*insan yardımcılarının yönlendirilmesi yoluyla bir hedefe ulaşılması*” olarak tanımlamış ve başarılı bir liderin insanların motivasyonlarını anlayabilen ve bireysel ihtiyaç ve çıkarları grubun amacıyla birleştirecek şekilde çalışanların katılımını sağlayabilen kişi olduğu belirtmiştir. Bu tanımlardan yola çıkarak ister bir yönetici ister bir müdür, spor koçu ya da öğretmen olsun, tüm liderlerin belirli bir dereceye kadar, aynı şeyi yaptıkları söylenebilir. Liderlik, sonuçları yönlendirme ve etkileme, insan gruplarının bireysel olarak yapamayacaklarını birlikte başarmalarını sağlamakla ilgilidir. Bu anlamda liderlik, sahip olunan bir özellik değil, yapılan bir eylemdir. Liderlik, kademle ya da bir kişinin bir

örgütteki hiyerarşik konumuyla ilgili değildir. Bazı kişiler resmi liderlik pozisyonlarında olmalarına rağmen kötü liderlerdir ve birçok kişi liderlik sergilerken resmi bir yetkiye sahip değildir. Güven ve enerji konusunda diğerlerine ilham veren, onların sözleri değil, eylemleridir (Kruse, 2015; McKinsey & Company, 2022).

Kapucu vd.'nin (2023) *“acil durumların ve krizlerin stresli ortamlarında ortak hedeflere ulaşmada büyümeyi, değişimi ve ortak bir vizyon geliştirmeyi besleyebilecek varsayımların test edilmesini ve kendini keşfetmeyi teşvik eden bir ortam yaratma becerisi”* tanımında da olduğu gibi, liderlik, bir lidere ve yeteneklerine sürekli olarak zorluklar sunmaktadır. Bu zorluklar, bireye sadece kendini test etme ve bu süreçte gelişme fırsatı sunmakla kalmayıp, aynı zamanda daha yüksek bir seviyeye yükselme ve zor ya da hatta imkânsız görünen bir şeyi başarma imkânı sağlamaktadır. Bu yüzden de etkili liderlik, zorlukların yokluğuyla değil, onların zarafet, bilgelik ve sürekli gelişime bağlılıkla yönetme yeteneğiyle tanımlanmaktadır (Community Tool Box, 2024; Walker, 2023).

Kabul etmek gerekir ki, insanların günlük yaşamı doğal afetlerle tehdit altındadır. Bununla birlikte afet yönetimi birçok zorluk içermektedir (Hogan, 2017). Ciddi afet durumlarında, yetkililer için en büyük zorluk, insan ve hayvan yaşamının, mülklerin ve afet zararlarının azaltılması için gerekli olan hayati yaşam destekleyici altyapının korunmasıdır. Afet yardımlarında herhangi bir gecikme ya da ihmalkârlık, mağdurlar için sıkıntının boyutunu artırabilir. Doğal afetler, konut ve barınak, su, gıda, sağlık, sanitasyon ve atık yönetiminden bilgi ve iletişim ağlarına, güç ve enerji tedarikinden ulaşım altyapısına kadar, sosyal ve doğal yaşam alanlarının neredeyse tamamında ciddi hasara yol açmaktadır. Tüm afetlerde karşılaşılan başlıca zorluklar arasında afet öncesi erken uyarı altyapısı; gıda ve temiz içme suyu temini, sağlık ve sanitasyon; bilgi ve iletişim; aydınlatma ve yemek pişirme için güç ve enerji; insan ve hayvan cesetlerinin hızlı bir şekilde bertaraf edilmesi de dahil olmak üzere atık toplama ve bertarafı; afetlere dayanıklı konut ve barınak; acil durum ve afet sonrası sığınaklar; kurtarma ve yardım operasyonları; ve ulaşım altyapısı yer almaktadır (Krichen vd., 2024; Tabish, 2008).

Liderler, iletişim, organizasyon, problem çözme, analitik ve kişilerarası yetenekler gibi ileri düzey becerileri kullanarak başkalarının eylemlerini etkileyen kişilerdir. Liderlik, afet yönetimi literatüründe nadiren ele alınan bir konu olmasına rağmen, liderler, afetlerin yönetim biçimlerine ve karar alma süreçlerine çeşitli şekillerde pozitif ve belirgin bir şekilde etki edebilirler. Araştırmalar, liderlerin bir afet durumunda, liderlerin ekipleri için tonu belirlemeleri ve tüm katılımcıların mümkün olan en yüksek performans seviyelerine ulaşmalarını sağladıklarını ve liderliğin çağdaş yönetim anlayışını afet yaşam döngüsüne entegre ederek afet yönetim süreçlerine katkıda bulunduğunu göstermektedir (Grossman, 2020; Sawalha, 2020;

Slepski vd., 2013). Uhl-Bien (2021: 1400) liderliğin önemini “*Liderlik, kelimenin tam anlamıyla, yaşamla ölüm arasındaki fark olabilir*” sözleriyle vurgulamaktadır. Afet yönetiminde liderliğin önemi, geniş bir kabul görmüştür (Demiroz ve Kapucu, 2012; Foster, 1980; Kapucu ve Van Wart, 2008; Mahmud vd., 2020; Murphy, 2009; Rubin, 1985; Trainor ve Velotti, 2013).

Afet yönetimi, her örgüt ya da toplum liderinin becerilerini geliştirmesi gereken önemli bir alandır. İster geçici ve küçük çaplı bir durum, isterse büyük ve tehdit edici bir felaket olsun, her örgüt ya da yerel yönetim er ya da geç bir afetle karşılaşma olasılığı taşır (University of Central Florida, 2024a). Afet ve acil durum koşulları, acil olmayan durumlardan farklı liderlik özellikleri gerektirmektedir. Liderlerden acil durum koşullarının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaları ya da mağdurları acilen tehlikeden uzaklaştırmaları beklenmektedir (Kapucu vd., 2023). Afet yönetiminde liderliğin nasıl işlediğini ve liderliğin etkinliğini etkileyen konular, hususlar ve değişkenlerin çeşitliliğini anlamak hayati derecede önem arz etmektedir. Liderlik yetkinliğinde kişisel nitelikler şüphesiz önemli bir role sahip olsalar da yapılan araştırmalar diğer bazı özelliklerin de önemli olduklarını vurgulamaktadır (Crosweiler, 2022). Carter (2008: 121-122) yaptığı araştırmada afet yönetiminde liderlik için sahip olunması gereken özellikleri şu şekilde sıralamaktadır: Kişisel nitelikler (Kişinin kendi kişisel liderlik niteliklerini belirlemeye çalışması ve mümkünse bunları maksimum kapasiteye ulaşacak şekilde geliştirmesi ve genişletmesi), mesleki yeterlilik (Görevlere ve koşullara uygun yüksek yüksek standartlarda bilgi, beceri ve yetenekler edinmek. Bu yeterlilik, özellikle afet yönetimi rolünde ne yapılacağını ve nasıl yapılacağını bilmesini ifade etmekte olup, lidere saygı ve güven duyulmasını sağladığı için son derece önemlidir.), özgüven (Tamamen olmasa da birçok açıdan, mesleki yeterlilikten kaynaklanmaktadır. Çünkü bir görevde yetkin olan birinin, o görevi yerine getirme konusunda haklı bir özgüvene sahip olması gerekmektedir. Bu durum, liderin statüsü ve duruşunu da yansıtmaktadır.), sağduyulu muhakeme (Bu özellik mesleki yeterlilik ve özgüvenin bir araya gelmesiyle doğal olarak gelişmektedir. Son derece güçlü bir liderlik özelliğidir çünkü ekibin ya da örgütün güvenini ortaya çıkarmakta ve pekiştirmektedir. Sağduyulu muhakeme yeteneğine sahip bir liderin meslektaşlarını tehlikeye atması olası değildir.), doğru karar verme (Bu özellik de önceki özelliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bir ekip ya da örgütü bir göreve bağlama açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca, sağlam muhakemede olduğu gibi, lider ile ekip arasındaki güven ilişkisinin bir yansımasıdır.), iletişim yeteneği (Bir liderin meslektaşlarıyla açık ve doğru bir şekilde iletişim kurma yeteneği, önemli bir liderlik gereksinimidir. Bu yalnızca bir ekip ya da örgüt zorlu ve belki de tehlikeli görevler üstlendiğinde geçerli değildir; aynı zamanda liderin bir amaç ve bütünlük duygusu aktarmasına da yardımcı olmaktadır.), kişisel örnek (Liderin gerektiğinde kişisel bir örnek teşkil etmesi büyük önem taşır. Eğer lider bu tür görevlerde

rol almaz ve bu yapabilecek yetkinlikte olduğu görülmezse, daha önce sıralanan özelliklere sahip olmasının anlamı azalacaktır.), uygun tarz (Farklı görevler, farklı liderlik vurguları ve özellikleri gerektirir. Bir liderin uygun bir liderlik tarzını benimsemesi, özellikle bu durum kişinin hem görevle hem de ekip/örgütüyle uyum sağlamasını sağladığı için gereklidir.).

Porche'nin (2009) doğal afetler sırasında ortaya çıkan liderliği ele aldığı araştırmanın sonuçları, daha önce yapılmış olan araştırmaların kişilik özellikleri ile durumsal taleplerin etkileşimi sonucunda liderlerin kendiliğinden ortaya çıktığı ve kritik anlarda liderlik boşluğunu doldurmak üzere liderlerin ortaya çıktığına dair bulgularını destekleyerek, doğal afetlerde, kriz liderlerinin ortaya çıktığını göstermektedir.

Achadi vd.'nin (2024) afet yönetiminde liderlikle ilgili literatürün tarihsel gelişimini inceledikleri çalışmaları, mevcut liderlik araştırmalarının hâlâ geliştirilmeye açık olduğunu ve bu çalışmaların dayanıklılık ve iklim değişikliği gibi afetle ilgili güncel terminolojiyle bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmacılar, liderliğin rolünün sadece resmî kurumlar ve acil durum müdahaleleriyle sınırlı kalmaması gerektiğini, aksine afet yönetiminin tüm aşamalarında çeşitli aktörler ve sektörleri kapsayacak şekilde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır."

Kapucu vd. (2023) acil durumların ve afetlerin yönetimi bağlamında bir liderin afet koşullarıyla başa çıkmak, afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak ve zararı tamamen ortadan kaldırmaları bile en aza indirmek için ne tür yetkinliklere ve özelliklere sahip olmaları gerektiği sorusunun cevabını aradıkları çalışmalarında, liderler ve acil durum yöneticilerinin genellikle söylenti, yanlış bilgi, panik, sorumluluk ve baskıdan etkilenen durumlarla karşı karşıya olduklarını ortaya koymaktadırlar. Başarılı bir afet yönetimi lideri, acil kararlar alma, alınan kararların sonuçlarını tahmin etme, etik değerleri ve ilkeleri takip etme, kriz çözme vizyonunu sürdürme, kişileri önemseme, sorumluluk alma, dürüst olma, açık iletişim kurma ve güçlü bir karakter ve bütünlük sergileme becerisine sahip olmalıdır.

Baines'in (2023) yaptığı çalışmanın sonuçları kriz ve afet durumlarında saygı gören liderlerin en önemli özelliklerinden birinin her zaman varlık göstermeleri ve sürekli olarak sahada olmaları olduğunu ortaya koymaktadır.

Crosweller ve Tschakert (2020) yaptıkları çalışmada afet yönetiminin, uyum sağlamanın kilit bir unsuru olduğunu vurgulamakta ve üst düzey karar vericiler ile afet yönetimi liderlerinin, vatandaşları koruma sorumluluğunu doğrudan taşımakta olup, uyum kapasitesini güçlendirmek ve dayanıklılığı artırmak için politika oluşturma, tavsiyelerde bulunma ve uygulama süreçlerinde etkili bir rol oynamakta olduklarını belirtmektedirler.

Buchtmann vd.'nin (2023) yaptığı çalışmanın sonuçları sistemik afet riskleriyle başa çıkmak için yeni liderlik niteliklerine ve yetkinliklerine ihtiyaç

duyulmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Karmaşık sorunlara çözüm bulma konusunda ulusal liderlik ve kamu beklentileri giderek artmaktadır. Hızla değişen risk bağlamı, liderler için yalnızca afet perspektifinden değil, aynı zamanda sürdürülebilir ve dayanıklı bir toplumun koşullarını belirleyen yasa, politika, sistem ve yönetişimi şekillendirme kapasitesi açısından da önemli zorluklar ortaya koymaktadır. Farklı ölçeklerde, hükümetin çeşitli seviyelerinde, sanayi sektörlerinde ve topluluklarda kolektif eylemi harekete geçirmek için yeni liderlik yetkinlikleri ve tarzlarına ihtiyaç vardır. Örneğin, mevcut önyargıların üstesinden gelmek ve alışılmış iş yapma yaklaşımını aşmak, sistem, ilişkisel, etik, uyarlanabilir ya da ortaya çıkan liderlik olarak adlandırılabilir hem resmi hem de gayri resmi liderlik gerektirmektedir.

Crossweller (2022) afet yönetimi liderlerinin karmaşık afetlerden kaynaklanan kayıp ve acıları azaltmada oynadıkları kritik rolü ele aldığı çalışmasının bulguları, afet yönetimi liderlerinin, iklim krizinin etkileriyle karşı karşıya kaldıklarında refahı artırmak, koruma sağlamak ve acıyı en aza indirmek gibi toplumsal faydaları sağlamak amacıyla hem kendilerinin hem de başkalarının çıkarlarını gözeten hareket ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu liderler, zamanla ortak yaşantılar aracılığıyla gelişen güven, dürüstlük, doğruluk, merhamet, tevazu ve cesaret gibi (erdemli) liderlik özellikleriyle bu hedeflere ulaşmışlardır. Ancak, bu çalışma aynı zamanda neoliberalizm gibi bazı sosyokültürel etkilerin, bu liderlerin odaklarını (çoğunlukla bilinçsizce) bireycilik ve ekonomik büyümeyi en yüksek ahlaki değerler olarak kabul eden alternatif erdemlere yönelttiğini de ortaya koymaktadır. Bu erdemler, liderlerin iyi şeyler yapma ve ekonomik kişisel çıkar doğrultusunda iyi sonuçlar üretme motivasyonlarını ve algılarını değiştirmiş, onları başkalarının kesin otoritesi altında hareket etmeye sevk ederek ahlaki kırılganlığa yenik düşmelerine neden olmuştur. Bu şekilde, bu toplumsal faydaları sağlama konusundaki liderlik özelliklerinin etkinliği kısıtlanmıştır.

Hayta ve İnşafoglu'nun (2021) yaptıkları çalışmanın sonuçları afet yönetiminde görev yapan bir yöneticinin başarılı olabilmesinin, liderlik vasıflarına sahip olmasına bağlı olduğunu; bu nedenle, bir yöneticinin aynı zamanda liderlik niteliklerini de taşımasının zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, afet yönetimi için uygun bir lider-yönetici modeli oluşturulmak istenirse, afetin farklı aşamaları göz önünde bulundurularak, uygun liderlik türleri ve yaklaşımlarının belirlenmesi gerekmektedir. Çalışma bulgularından yola çıkılarak afet yönetiminin her aşaması dikkate alındığında, liderlerin otoriter, katılımcı ve demokratik liderlik türleri arasında geçiş yapabilme yeteneğine sahip olmaları önerilirken, aynı zamanda davranışsal ve durumsal yaklaşımlar arasında da afet türlerine göre esnek geçişler yapabilmeleri önerilmektedir.

McLean ve Ewart (2020: 63) afet yönetiminde politik liderliği ele aldıkları çalışmalarında, afet liderliğinin iki alanı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunlardan ilki, ilk müdahale ekiplerini, kurumları ve olay yerindeki ya da acil durum

operasyon merkezlerindeki uygulamalı yöneticileri içeren taktiksel müdahaledir. Bu kişiler afetler ve acil durumlar konusunda oldukça deneyimlidir; yangınları söndürür, yaralıları kurtarır ve tehlikeyle karşı karşıya olanları tahliye ederler. Yoğun çağrı trafiğine sahip büyük merkezlerde, bu görevliler maaşlı profesyoneller iken, talebin daha az olduğu daha küçük yerleşim yerlerinde genellikle gönüllülerden oluşmaktadır. İkinci alan ise stratejik (ya da idari) alandır. Burada hükümet liderleri ve politik aktörler yer almaktadır. Bu kişilerin afet müdahalesi konusunda çok az deneyimi vardır ya da hiç deneyimleri yoktur; genellikle taktiksel operatörlerle gerçek bir bağlantıları ya da ilişkileri yoktur ve genellikle yalnızca afet yaklaştığında ya da bazen meydana geldiğinde devreye girerler. Bir politik aktörün, hafifletme ve hazırlık aşamalarında acil durum yönetimi ile ilgili bazı deneyimleri olabilir; bu süreçlerde planlar onaylanır ve yeni ekipmanlar, medya etkinliklerinde sahnelenerek teslim edilir, ancak müdahale ve iyileştirme döneminde ciddi zorluklarla karşılaşma ihtimali oldukça yüksektir.

Bahaiddin ve Iftakhar'ın (2017) afet sonrasında etkin bir şekilde müdahale edebilmek için liderlerin ihtiyaç duyduğu temel liderlik becerilerini belirlemek ve afet müdahale liderliğini geliştirmek amacıyla bu liderlerin karşılaştığı zorlukları keşfetmeyi amacıyla yaptıkları araştırmanın sonuçları afetlere etkili bir şekilde müdahale etmek için sezgisellik, kararlılık, iletişim, ağ kurma, hesap verebilirlik ve öğrenme gibi bazı temel liderlik becerilerinin gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, yalnızca zorluklarla yüzleşmek için gereken liderlik becerilerine genel bir bakış sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Bangladeş bağlamında müdahale etmek için gereken uygun becerilerle zorlukları eşitlemek amacıyla bu liderlerin karşılaştıkları zorlukları da ortaya koymaktadır.

Fahim (2016: 3) yaptığı çalışmada afet yönetimi liderlerinin, özgüven, mesleki yeterlilik, sağlam yargı ve uygun karar verme, iletişim yeteneği, koordinasyon gücü ve fedakârlık gibi kendilerine özgü bazı nitelikler sayesinde ortaya çıkan sorunları çözdüklerini belirtmekte ve afet yönetimi alanında liderliğin aynı zamanda dinamiklik ve hızlı karar verme yeteneğini de gerektirdiğini eklemektedir.

Owen vd.'nin (2015) acil durum yönetimi liderlerinin karşı karşıya kaldığı yeni talepleri ele aldıkları ve Avustralya Acil Durum Yönetimi Enstitüsü tarafından yürütülen *“Komuta ve Kontrolün Ötesinde: Kriz Yönetiminde Liderlik”* isimli bir profesyonel gelişim inisiyatifi, değerlendirdikleri çalışmalarında birçok ülkede ve önemli olaylarda bir liderlik başarısızlığı örüntüsü olduğunu ortaya koyulduğunu belirtmekte ve mevcut bağlamda bu tür programların daha da önem kazandığını ileri sürmektedirler.

Crowe'un (2013) çalışması, acil durum yönetimi liderliğinin gelecekte nasıl değişebileceğine dair bir çerçeve ve temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, nispeten yeni bir profesyonel alan olan acil durum yönetiminin,

sivil savunmadan acil durum hazırlığına ve tüm tehlikelere yönelik bir yaklaşıma kadar sürekli bir evrim ve değişim süreci geçirdiğini, ancak yeni bir paradigma ile birlikte artık yeniden bir değişim zamanının geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, acil durum yöneticilerine, en iyi uygulamaları ve standart yaklaşımları yeniden gözden geçirmeleri ve yeniden değerlendirmeleri önerilmektedir.

Parsons (2020) yaptığı araştırmada yeni ve yeniden ortaya çıkan afet tehditlerinin, toplumu karmaşık ve uyum sağlayabilen bir sistem olarak öne çıkarmakta olduğunu belirtmekte ve mevcut bağlamda etkili bir şekilde liderlik yapabilmek için güncel liderlik yetkinliklerinin geliştirilmesinin büyük öneme taşıdığının altını çizmektedir.

Zein vd.'nin (2024) yaptıkları araştırma, doğal afetlere müdahale sırasında liderin kullandığı dilin, liderin tutumunun bir yansıması olduğunu ve bu söylemin, halk arasında olumsuz yargıların oluşumunu önlemek ve etkili bir liderlik inşa etmek için özenle hazırlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Araştırma bulguları, dilin hem lider hem de yönetilenler için ne kadar kritik bir rol oynadığını gösterirken, liderin her ifadesinin kamusal yorumlarda keyfi anlamlar kazanabileceğine ve bunun da olumlu ya da olumsuz etkiler doğurabileceğine dikkat çekmektedir. Bu değerlendirme, yalnızca liderin kelime seçimlerinin konuşmacının duygu ve düşüncelerini nasıl yansıtabileceğini anlamasının yeterli olmadığını; aynı zamanda halkın da bu ifadeleri bir dilbilimciden daha derin bir düzeyde kavramasının önemini altını çizmektedir. Dilin ve anlamın işleyişini anlamak ise barışçıl bir liderlik ve toplum sürdürülebilirliği için önemli bir katkı sağlamaktadır.

Van Wart ve Kapucu (2011) yaptıkları çalışmada, farklı liderlik türleri için farklı afet yönetimi liderliği yetkinlikleri tanımlamışlardır. Bu yetkinliklerden kısa vadede afetleri yönetme yetkinlikleri arasında esneklik, sosyal beceriler, iletişim, motivasyon, misyon ve vizyonu ifade etme ve karar verme; dönüşümsel liderlik için yetkinlikler arasında özgüven, kararlılık, analitik yetenek, sorumluluk üstlenmeye isteklilik ve yetki devretme eğilimi; rutin operasyonlara yönelik yetkinlikler arasında ise operasyon planlama, bilgilendirme, ekip oluşturma ve ağ kurma ve ortaklık kurma yer almaktadır.

Slaterry vd.'nin (2009) yaptığı çalışmanın sonuçları, acil durum yöneticilerinin, olayların kapsamını ve ölçeğini anlamaları ve ardından koordineli hazırlık, müdahale ve yardım çabalarını gerçekleştirmek için gereken derinlemesine planlamayı kavramalarının hayati önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Ancak, planlar sadece afet müdahalesini koordine etme ve yardım sağlama gerekliliğinin bir adımı olduğu için, acil durum yöneticilerinin başarıya ulaşmalarının bir yolu, disiplinli bir eğitim metodolojisini uygulamaktan geçebilir.

4. Afet Yönetimi Liderliği

Afetlerin kendine özgü doğası (Sawalha, 2018a; 2018b), afet türü, bölge büyüklüğü, devlet düzeyindeki destek ve yönetimin afet planlaması ve müdahalesini farklılaştırmaktadır (Burling ve Hyle, 1997: 241). Bu noktada, liderliğin etkinliğinin her zaman bağlamla ilişkilendirildiği ve liderin bu bağlamdan ayrı düşünülmemeyeceği savunulmaktadır (Osborn vd., 2002). Özellikle doğal afetler gibi büyük krizlerin neden olduğu belirsizlik ve muğlaklık karşısında, araştırmacılar, liderliğin uyarlanabilirliğini vurgulayan bir yaklaşımın benimsenmesi konusundaki gerekliliği vurgulamışlardır (Harrauld, 2011).

Afet yönetimi liderliği yeni bir çalışma alanıdır ve bu konu üzerine az sayıda araştırma yer almaktadır (Bongo ve Manyena, 2015; Joseph vd., 2023: 9). Durumsal, bütünsel ve dönüşümsel gibi çeşitli genel liderlik teorileri, afet liderliğini kavramsallaştırmak için yararlı bir yol sunmaktadır. Kriz liderliği, bütünsel liderlik stilini içeren nispeten yeni bir çalışma alanıdır. Knebel vd.'nin (2012: 39) yaptıkları çalışmanın bulguları, afetlerdeki liderlerin liderlik tarzlarını belirli koşullara uyarlayabilmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

Liderliğin en iyi uygulamaları normal zamanlar ile kriz zamanları arasında farklılaşmaktadır. Normal zamanlarda liderler model olur, ortak bir vizyona ilham verir, sürece meydan okur, diğerlerinin harekete geçmesini sağlar ve onları cesaretlendirirler. Kriz zamanlarında ise duyarlılık yaratma, teknolojiyi etkinleştirme, duygusal istikrarı ve mağdurların refahını koruma ve yenilikçi iletişimi sağlama gibi çok farklı roller oynamaları gerekmektedir. Bu roller, liderlerin bildikleri ya da bilmedikleri şeyleri öğrenmelerini, unutmalarını ve yeniden öğrenmelerini gerektirebilir. Bu yüzden de liderlik gelişim programlarının liderlerin kriz liderleri olarak çalışan beklentilerini karşılamak için geliştirmeleri gereken bu yeni yetkinlikleri göz önünde bulundurmaları önerilmektedir (Dirani vd., 2020).

Afet yönetiminde liderin rolü, kaos ortamında düzeni sağlama açısından hayati bir öneme sahiptir. Liderliğin işlevi yalnızca kurtarma ve tahliye faaliyetleri, yardım dağıtımı ve altyapı onarımı ile sınırlı kalmamakta; aynı zamanda zarar görebilirliği azaltma, can ve mal kaybını en aza indirme, çevreyi koruma ve çok paydaşlı örgütsel koordinasyonu geliştirme çabalarını koordine etmeyi de içermektedir (Mahmud vd., 2020: 4). Etkili liderlik, doğal afetlerden kaynaklanan olumsuz etkilerin şiddetini azaltabilir. Ancak, afet yönetimi yalnızca acil durum kuruluşlarının sorumluluğunda olmayıp, çeşitli paydaşlar arasında iş birliği ve entegrasyonu gerektirir. Her paydaşın rol, görev ve sorumluluklarının, afet yönetiminin kolektif bir çaba olduğu bilinciyle, çıkar çatışmalarını ve rol kötüye kullanımını en aza indirecek şekilde yerine getirilmesi esastır (Achadi vd., 2021). Bu bağlamda, güçlü ve proaktif liderlik, etkili iş birliğinin sağlanmasına önemli katkılar sunar.

Afet yöneticileri, tehlikelerin öngörülemez olduğunu ve tamamen önlenemeyeceğini kabul ederek, çabalarını dayanıklı bir organizasyonu teşvik etmeye odaklayabilirler. Bir toplum, bir afetten ya da başka bir stres faktöründen kurtulabildiğinde ve mümkün olduğunca çabuk ayağa kalkabildiğinde dayanıklıdır. Acil durum yöneticileri, yedi temel uygulamayı hayata geçirerek, birimlerinde, kurumlarında ve topluluklarında dayanıklılık oluşturabilirler. İlk olarak, Tehlike Tanımlama ve Risk Değerlendirmesi yaparak tehlike azaltma planlamalarının bir parçası olarak potansiyel riskleri belirlemelidirler. Ardından, iş birliği yapılabilecek paydaşları tanımlamak ve bu paydaşlarla etkin bir şekilde çalışmak önemlidir. Erişilebilirlik ya da işlevsel ihtiyaçları olan bireyler için özel planlar geliştirilmeli ve topluluğun ihtiyaçlarına uygun bir iletişim planı oluşturulmalıdır. İletişim kanalları etkin bir şekilde kullanılmalı ve bu iletişim stratejileri geniş kitlelere ulaştırılmalıdır. Son olarak, mevcut finansman kaynaklarının bilinmesi ve hasarların maliyetini kimin karşılayacağını net bir şekilde anlamak, bu süreçlerin başarıyla yürütülmesini sağlayacaktır (Everbridge, 2024).

Avusturya İşgücü Piyasası Hizmetleri'nin Mesleki Sözlüğü'ne göre afet yöneticileri, riskleri yönetilebilir hale getirmek ve zararları en aza indirmekle görevlidirler. Afet yönetimi, kriz ve afet sonrası lojistik acil yardım sağlama, yardım malzemelerinin taşınması ve etkilenenler için acil müdahalelerin başlatılmasını içermektedir. Ayrıca doğal felaketlerde yardım ve kurtarma tedbirlerini koordine ederler. Afet yöneticilerinin iş nitelikleri ise liderlik deneyimi, yöneticilik yetkinliği, hızlı kavrama, çözüm geliştirme yeteneği, fiziksel uygunluk ve psikolojik dayanıklılık olarak özetlenmiştir (Arbeitsmarktservice, 2024). Ülkemizde ise “Acil Yardım ve Afet Yöneticileri Derneği” tarafından hazırlanmış olan Mesleki Beceri Uygulama Rehberi'nde “Afet Yönetiminde Liderlik” başlığı altında, işin amacı “Afet ve acil durumlar nedeni ile ortaya çıkan kaos ortamlarının en iyi şekilde yönetilerek mevcut durumun daha kötüye gitmesi önlemek ve multidisipliner yaklaşımların uygulaması” olarak, işin kapsamı ise “Sahip olunan personel, tesis, malzeme, ekipman ve diğer tüm kaynakların en verimli şekilde kullanılarak krizlerden kaynaklanan tehditlere ve belirsizliklere yanıt verilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Acil Yardım ve Afet Yöneticileri Derneği, 2024).

Almanya'da afet ve büyük hasar durumlarında liderlik, üç ana bileşen üzerine kuruludur. En üst düzeyde, politik ve genel sorumluluğa sahip bir otorite (örneğin, belediye başkanları ya da ilçe yöneticileri) bulunur. Bu otorite, operatif-taktik bileşen (örneğin, operasyon komutanlığı, afet yönetimi ya da liderlik ekibi) ya da idari-organizasyonel bileşen (özel yapı organizasyonu, idari ya da kriz ekibi) tarafından uygulanacak önlemleri belirler ve bu önlemlerden sorumlu olur. Almanya'da bu bileşenler arasında net bir organizasyonel ayrım bulunmamaktadır. Özellikle idari-organizasyonel bileşen, yerel otorite yapısını yansıtır ve bir koordinasyon grubu ile birlikte, sürekli ekip üyeleri (örneğin, sosyal hizmetler, çevre, sağlık ya da afet yönetimi birimleri) ve olay bazlı

çalışan üyelerden oluşan bir yönetimi barındırır. Bu üyelerin faaliyetleri, günlük işlerinden çok farklı olmamakla birlikte, daha acil bir şekilde ve genellikle aynı araçlar (örneğin, faks ya da e-posta ile çalışma emirleri) kullanılarak gerçekleştirilir. Operatif-taktik bileşen ise, durum değerlendirmesi, planlama ve emir verme süreçlerinin tekrarlanan bir döngüsü aracılığıyla durumu yönetir ve özellikle görev fonksiyonları (Personel / İç Hizmet, Durum, Operasyon, Lojistik, Basın ve Medya İlişkileri, Bilgi ve İletişim Sistemi) içinde organize olur. Bu fonksiyonlar birleştirilebilir (Knodt ve Platzer, 2023: 6).

Daha önce yapılmış olan hatalar ile kitle iletişim araçlarının birleşimi, afet yönetimini mağdurlara bakmaya yöneltmek için gereken ekstra itici gücü sağlamıştır. Afet yöneticilerinin tarihsel gelişimi, aşiret ve toplum liderlerinden günümüzün bürokratik organizasyonlarındaki sertifikalı profesyonellere doğru bir dönüşümü yansıtmaktadır (Kirschenbaum, 2004). Bu dönüşüm, modern toplumun karmaşık organizasyonlara olan inancını ve afet olarak tanımlanan olay türlerinin değişen doğasını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, afet yönetimi günümüzde hem akademik bir disiplin hem de eğitim ve yetkinlik geliştirme programlarının temel bir alanı olarak önemli bir yer tutmaktadır (Rodríguez vd., 2004; Twigg, 2015). Kişileri kriz, afet ve acil durum yönetimindeki pozisyonlar ve kariyerler için eğitmek, yetiştirmek ve hazırlamak hızla hem daha önemli hem de daha zor hale gelmektedir. Önemli değişiklikler eğitim ve öğretim denkleminin hem talep hem de arz tarafını etkilemektedir. Geleceğin acil durum yöneticilerinin ihtiyaç duyacağı bilgi ve beceriler bir dizi eğitimden güçlü bir şekilde etkilenecektir (Harrald ve Shaw, 1999: 239; Oyanık, 2021: 29). Afet yönetiminde temel yetkinlikler, acil durum hazırlığı, afet müdahalesi, hasta bakımı ve kitlesel zayıat yönetimi, kaynak yönetimi ve afet riskinin azaltılması gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bu yetkinlikler, hekimler, hemşireler, ebeler ve eczacılar gibi ön safta görev yapan sağlık hizmeti sağlayıcılarına, her bir kademe için farklı yeterlilik düzeylerinde sunulmaktadır. Eğitim almış bu profesyoneller, çeşitli kamu ve sivil toplum kuruluşlarında, özel sektör firmalarında ya da akademide istihdam edilmektedir (Ripoll Gallardo vd., 2015; James Lind Institute, 2020; Western Governors University, 2024). Afet yöneticilerinin ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceriler, daha karmaşık ve çeşitli hale gelmeye devam edecektir. Geleneksel eğitim müfredatının temelini oluşturan teknik ve işlevsel becerilere ek olarak, yönetim, liderlik ve teknolojik beceriler de giderek daha fazla gereklidir (Harrald ve Shaw, 1999: 239). Günümüzde, çeşitli kuruluşlar tarafından “*Afet Yönetimi Liderliği*” eğitimleri sunulmakta olup, bu programlar liderlerin kriz durumlarında etkin ve stratejik kararlar alabilme yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu eğitimler, liderlere afet öncesi hazırlık, kriz anında yönetim ve afet sonrası iyileştirme süreçlerinde gereken bilgi ve becerileri kazandırarak, onların hem teknik hem de insani yönlerini güçlendirmektedir. Bu sayede, liderler kriz anlarında toplulukların ve kurumların dayanıklılığını artıracak şekilde hızlı, doğru ve etkili kararlar alabilmektedir (Asian Institute of Management, 2024; Centre for Humanitarian Leadership, 2024; Inter-Agency

Standing Committee, 2024; The Aga Khan University, 2024; Tulane University, 2022; University of Central Florida, 2024b).

Afet sırasında liderlik, aynı yönetim sürecinin farklı yönlerini vurgulayabilir; liderin toplumsal özelliklerine ve kişisel karakterine bağlı olarak araçsal ya da ifade edici nitelikte olabilir. Bazı durumlarda liderler kahraman ya da iyi bir insan imgesiyle ilişkilendirilirken, diğer durumlarda bir rehber ya da “komutan” rolünü üstlenebilirler. Burada vurgulanması gereken nokta, yerel, il, bölgesel ve ulusal düzeylerde tüm liderlerin afet anlarında üstlendikleri olağanüstü önemli rolüdür. Liderlerin iş birliği, kriz, afet yönetimi ve afet dayanıklılığına yönelik en iyi uygulamaların hayata geçirilmesi için hayati bir unsurdur (Lucini, 2014: 132).

Afet yönetiminde liderliğin işlevselliği, krizin etkin yönetimi ve toplumun hızlı toparlanması açısından kritik bir role sahiptir. Liderler, yalnızca yönlendirici bir otorite değil, aynı zamanda olaylara yaratıcı çözümler üretebilen ve olağanüstü durumların gerektirdiği esneklikle hareket edebilen bir yapıyı temsil ederler. Bu bağlamda, afet yönetiminde liderin karar alma süreçlerinde daha fazla özerkliğe sahip olması, mevcut kriz koşullarına uyum sağlayabilmesi ve alt kademelerdeki aktörlerle etkili bir iş birliği geliştirebilmesi önem arz etmektedir. Liderliğin bu tür bir işlevsellikten yoksun olması durumunda ise karar alma süreçleri aksamakta, müdahale kapasitesi azalmakta ve krizden etkilenen bireylerin ihtiyaçları zamanında karşılanamamaktadır. Afet yönetiminde liderin rolü, bu açıdan yalnızca bir otorite olmaktan ziyade, duruma göre esneyebilen, yaratıcı çözümler geliştirebilen ve diğer kademeleri harekete geçirebilen bir rehberdir. Örneğin, Şubat 2023’de meydana gelen Kahramanmaraş ve Hatay depremlerinde liderliğin yetersizliği, koordinasyon eksikliği ve yaratıcı çözüm bulma yeteneğinin sınırlılığı gibi sorunlar; afet yönetim süreçlerinin ciddi şekilde aksamasına neden olmuştur. Bu süreçte liderlerin koordinasyonu güçlendirememesi ve alt kademelerle uyum içinde çalışamaması, acil yardım ve kurtarma faaliyetlerinde gecikmelere yol açmıştır. Etkili bir liderlik, böylesi büyük çaplı krizlerde karar alma yetkisinin esnetilmesi, saha ekiplerinin yönlendirilmesi ve tüm aktörler arasında iş birliğinin sağlanması noktasında kritik bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Liderliğin Afet Yönetiminin Farklı Aşamalarında Oynadığı Rol

5.1. Afet Yönetiminde Risk ve Zarar Azaltma Aşamasında Liderlik

Risk ve zarar azaltma ile hazırlık, afet yönetim döngüsünün kritik bileşenleridir ve genellikle afet gerçekleşmeden önce yürütülür. Ancak, benzer olayların gelecekte de olabileceği göz önüne alındığında, afet sonrası yapılan bu çalışmalar da döngünün bir parçası haline gelir. Bu iki aşama, yalnızca afetin ardından mümkün olan müdahale ve iyileştirme aşamalarından ayrılır. Risk ve zarar azaltma, tehlikelerden kaynaklanan riskleri insanlara ve

mülkiyete yönelik olarak azaltmayı ya da ortadan kaldırmayı amaçlayan sürdürülebilir eylemleri kapsar. Bu faaliyetler, riskin iki bileşeni olan olasılık ve sonuçları ele alır; bu bileşenlerden birinin azaltılması, riskin tehdit edici özelliğini önemli ölçüde azaltır. Doğal afetler açısından, insanların bir tehlikenin olasılığını sınırlama yeteneği, tehlike türüne bağlı olarak değişir. Örneğin, kasırgalar gibi bazı tehlikeler önlenemezken, çığlar ve seller gibi diğer tehlikelerin meydana gelme sıklığı sınırlandırılabilir. Bununla birlikte, doğal tehlikeler için yapılan azaltma çalışmaları genellikle sonuç yönetiminin iyileştirilmesine odaklanır. İnsan kaynaklı afetler için ise hem olasılığı hem de sonuçları en aza indirme fırsatları daha geniştir ve bu ikisi eşit derecede önem taşır. Hazırlık, afet, kriz ya da acil durumlarla başa çıkmaya yönelik bir durum olarak tanımlanabilir. Eğitim ve halk eğitimi, hazırlık faaliyetlerinin başlıca unsurlarıdır ve doğru uygulandığında, insanların afetlerden sağ çıkma şansını büyük ölçüde artırır. Hazırlık, afeti önleyemese de afet anında insanların ne yapacağını bilmesini sağlamak açısından son derece etkilidir (Bullock vd., 2013).

Afet riskinin azaltılması ve yönetimi, tehlikelerin olumsuz etkilerini ve afet olasılığını azaltmak amacıyla stratejiler, politikalar ve kapasitelerin geliştirilmesine yönelik sistematik bir süreçtir (Reliefweb, 2020: 8). Liderler, paydaşlarını afetlere neden olan faktörleri analiz etmek ve yönetmek konusunda motive ederek, afet risklerini azaltma çabalarına öncülük ederler. Bu çabalar arasında tehlikelere maruz kalmanın azaltılması, insanların ve mülklerin zarar görebilirliğinin düşürülmesi, arazinin ve çevrenin akıllıca yönetilmesi ve olumsuz olaylara karşı hazırlığın geliştirilmesi yer alır. Bu bağlamda, liderlik, dayanıklılığı artırmada ve bireylerin, toplulukların ya da kurumların krizlere olumlu yanıt verebilme kabiliyetini geliştirmede katalizör bir rol oynar (Bongo ve Manyena, 2015; Flores ve Smith, 2013).

Bir afet sırasında liderler, riskleri belirleyip azaltmak için sistematik bir yaklaşım izlemelidir. İlk olarak, potansiyel tehditleri anlamak için tehlikeleri değerlendirmelidirler. Bu değerlendirme, doğal afetler ya da insan kaynaklı olaylar gibi çeşitli tehlikeleri içerir ve risk matrisleri, tehlike haritaları ya da tarihsel verilerle desteklenmelidir. Tehlikeler belirlendikten sonra, bu risklere karşı bir plan geliştirilmelidir. Plan; hedefler, roller, sorumluluklar, iletişim kanalları, kaynaklar ve prosedürler gibi unsurları kapsamalıdır. Uygulama sürecinde durumu izlemek, etkileri değerlendirmek ve gerekirse planı uyarlamak önemlidir. Afet sonrasında ise, liderler performanslarını değerlendirip güçlü ve zayıf yönlerini belirlemeli ve bu değerlendirmeleri gelecekteki afetlere hazırlık için kullanmalıdır. Son olarak, risk azaltma ve dayanıklılığı destekleyen bir kültür oluşturulmalı, ekip ve paydaşların katılımı teşvik edilmeli ve başarılar ödüllendirilmelidir (Geneva Centre for Security Sector Governance, 2024; United Nations Emergency Preparedness & Support Team, 2024).

5.2. Afet Yönetiminde Hazırlık Aşamasında Liderlik

Hazırlık faaliyetleri, afet risk yönetiminin bir parçası olarak, acil durumların etkin bir şekilde yönetilmesi ve müdahale aşamasından sürdürülebilir iyileşme sürecine düzenli geçişlerin sağlanması amacıyla gerekli kapasiteleri oluşturmayı hedefler. Bu süreç, afet risklerinin derinlemesine analizi ve erken uyarı sistemleriyle güçlü bir bağlantıya dayanmaktadır. Hazırlık aşamasında, olasılık planlaması, ekipman ve malzeme stoklaması, koordinasyon, tahliye ve kamu bilgilendirme düzenlemeleri gibi faaliyetler gerçekleştirilir; bu çalışmalar, kurumsal, yasal ve bütçesel kapasitelerle desteklenmelidir. “*Hazır olma*” terimi, gerektiğinde hızlı ve etkili bir yanıt verebilme yeteneğini ifade eder. Hazırlık planları, toplumları ya da çevreyi tehdit edebilecek potansiyel tehlikelere ve ortaya çıkabilecek afet durumlarına zamanında, etkili ve uygun yanıtlar verebilmek için önceden belirlenmiş düzenlemeleri içerir (United Nations Office for Disaster Risk Reduction, 2024b).

Liderlerin afete hazırlık sürecinde ve afet anındaki tutumları, genel acil durum müdahalesinin başarısını önemli ölçüde etkileyebilir (Zhang vd., 2012). Bu kritik aşamada yenilikçi liderlik, hayat kurtarmada ve hasarı azaltmada belirleyici olabilir. Günümüz afet yönetimi liderleri, hazırlık ve müdahaleyi geliştirmek için daha proaktif, teknoloji odaklı ve toplum merkezli stratejiler benimsemektedir. Ronald (2024), afetlere hazırlık süreçlerini yeniden tanımlayan, dayanıklılığı artırmayı ve iyileşmeyi hızlandırmayı hedefleyen liderlik yaklaşımlarını incelediği çalışmada, eğitim ve mesleki gelişimin önemine dikkat çekmiştir. Afet yönetiminin karmaşıklığı, özel bilgi ve beceriler gerektirmektedir; bu doğrultuda, afet liderliği eğitimleri, liderleri acil durumları etkili bir şekilde yönetebilmeleri için gerekli teorik ve pratik araçlarla donatmaktadır. Bu programlar, sosyal hizmet ilkelerini liderlikle bütünleştirerek krizler sırasında toplum katılımını ve desteğini artıran stratejilere odaklanmakta, böylece liderleri afet yönetiminin çok yönlü zorluklarına hazırlamaktadır.

5.3. Afet Yönetiminde Müdahale Aşamasında Liderlik

Afetler, gerekli yardımların (ulaşım, gıda, su ve tıbbi malzemeler) doğru zamanda ve doğru yere ulaşmasını sağlamak için koordineli ve disiplinler arası bir müdahale gerektirir (Geale, 2012: 447). Başarılı bir insani yardım müdahalesi, kapsamlı acil durum hazırlıkları ve etkili bilgi yönetimine dayanmaktadır. Bu hazırlıklar sayesinde, müdahale gerektiğinde mevcut yapılar hızlı bir şekilde devreye sokulabilir ya da insani yardımın özel ihtiyaçlarına uygun şekilde uyarlanabilir (Inter-Agency Standing Committee, 2021: 2).

Afet müdahalesinin temel amacı, afetin hemen ardından ortaya çıkan çeşitli ihtiyaçları karşılamak üzere kısa vadeli acil yardımlar sağlamaktır. Bu süreçte, acil tehlikelerden kurtarma ve hayatta kalanların fiziksel ve duygusal

durumlarının stabilize edilmesi önceliklidir (Leider vd., 2017). Ayrıca, hayatını kaybedenlerin kurtarılması ve su, elektrik gibi temel hizmetlerin yeniden sağlanması da bu sürecin önemli bir parçasıdır. Müdahale aşamalarının süresi, afetin büyüklüğüne, türüne ve bağlamına göre değişiklik göstermekle birlikte genellikle bir ila altı ay arasında sürer. Genellikle arama-kurtarma aşaması ile başlayıp, hayatta kalanların fiziksel ve duygusal durumlarını stabilize etmeye yönelik orta vadeli bir aşama ile devam eder (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2024; Rubin, 1985: 15).

Bu süreçte, yerel olay yönetimi komuta yapısı, müdahale çabalarını yönlendirmek ve afet planını etkin bir şekilde uygulamaktan sorumludur. Başarılı bir afet planının en önemli özelliklerinden biri, planın karmaşıklığını en aza indirmesidir. En iyi planlar, olay yönetim ekibi için mevcut kaynakları etkili bir şekilde tanımlayan ve bu kaynakların kullanımına kapsamlı kısıtlamalar getirmeden erişim prosedürlerini belirleyen planlardır; böylece planın durumun özel ihtiyaçlarına uyarlanabilir olmasını sağlanmaktadır (Klein ve Irizarry, 2023).

Afetler ister doğal ister insan kaynaklı olsun, müdahale ekiplerinin baskı altında çalışmasını ve kısıtlı bilgilere dayanarak hayat kurtarıcı kararlar almasını gerektiren karmaşık durumlardır. Bu baskı ve belirsizlikleri yönetmek için etkili liderlik kritik öneme sahiptir (Kim vd., 2012). Liderler, acil durumlara müdahale süreçlerinde hayati bir rol oynar; belirsizlik dönemlerinde karar alma, koordinasyon, yönlendirme, etkileme ve ortak hedeflere ulaşma becerileri büyük önem taşır (National Emergency Management Agency, 2022).

Afetlere müdahale, cesur bir liderlik gerektirir. Dünyanın dört bir yanındaki acil durum yönetimi uzmanları, toplulukları güvende tutar ve afet meydana geldiğinde yeniden yapılanma süreçlerine yardımcı olurlar (University of Central Florida, 2024b). Günümüz afet müdahale süreçlerinde hem kamu hem de özel sektördeki liderlerin performansı derin bir incelemeye tabi tutulmaktadır. Bu liderlerin müdahale aşamasını yönlendirme konusundaki becerileri, afetin başlangıcından itibaren titizlikle test edilmektedir. Liderlik becerilerinin en çok test edildiği ve ihtiyaç duyulduğu dönem, afet müdahale aşamasıdır (Aluoch, 2015; Murphy ve Dunn, 2012: 4).

5.4. Afet Yönetiminde İyileştirme/Yeniden Yapılandırma Aşamasında Liderlik

İyileştirme/yeniden yapılandırma, bir felaketin ilk günlerinde başlar. Acil durum yöneticileri müdahale sırasında kritik can güvenliği konularını denetler. Aynı zamanda, ilçe ve şehir yöneticileri ya da görevlendirilmiş personel, başarılı bir toparlanma için gereken unsurların haritalandırılmasına öncülük etmelidir. Afet öncesi oluşturulmuş olan bir kurtarma planı şüphesiz çok faydalı olacaktır. İyileştirme/yeniden yapılandırma aşamasında

liderlerden güven vermeleri ve ilgili birçok paydaş arasında koordinasyon ve fikir birliği sağlayabilmeleri beklenmektedir. Aynı zamanda vatandaşlara, personele, ortaklara ve hükümet yetkililerine bir vizyon geliştirebilecek ve iletebilecek bir kişi olmaları önermektedir (Centralina Regional Council, 2021).

İyileştirme ve yeniden yapılandırma sürecinde liderlik, diğer liderlik türlerinden farklılık göstermektedir. Bu süreçte belirsizlik ve karmaşıklık öne çıkmakta, net ayrımlar yerine gri tonlar hâkim olmaktadır. Liderlerden, o zamana kadar üstlendikleri rollerden çok daha fazlasını yapmaları beklenmektedir. Bu süreç, liderin düşünme hızını artırarak daha fazla sorumluluk almasını sağlamasının yanı sıra önceki deneyimlerinden çok daha fazlasını öğrenmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, liderin mevcut yeteneklerinin yanı sıra henüz edinmemiş olduğu yeni becerileri de kazanmasını gerektirmektedir. Olağan işleyişten farklı olan bu süreç, her düzeyde zorluklarla doludur ve üstün liderlik niteliklerinin sergilenmesini zorunlu kılmaktadır. Belirsizlik, hızla değişen ve öngörülemeyen bir ortamda geleceğe yönelik stratejiler geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu süreçte, yetersiz kanıtlara dayanarak önemli kararlar alınmalı ve bu kararlar güvenle uygulanmalıdır. Kapsam açısından bakıldığında, yapılması gereken işin büyüklüğü ve karmaşıklığı, liderleri önemli ölçüde zorlamakta ve hayatın her yönü üzerinde etkili olmaktadır. Bu durumda, liderlerin düşünce yapılarını, enerjilerini ve vizyonlarını genişletmeleri önerilmektedir. Zaman yönetimi açısından ise, aynı anda gerçekleştirilemeyecek ancak her biri kritik önem taşıyan öncelikler arasında sürekli olarak seçimler yapılması zorunlu hale gelmektedir. Bu süreçte, büyük baskı altında yaratıcı çözümler geliştirilmesi ve bütçe kısıtlamalarına rağmen yüksek beklentilerin karşılanması gerekmektedir. Psikolojik açıdan ise, etkilenen nüfusların kronik stres altında olduğu, bunun da ilişkiler, problem çözme, yaratıcı düşünme ve bilgi alma kapasiteleri üzerinde olumsuz etkiler yarattığı göz önünde bulundurulmalıdır. Zamanla, güven, uyum ve nezaket gibi değerlerin kaybolma riski ortaya çıkmakta, bu da liderlerin toplumsal dayanıklılığı artırma yönünde adımlar atmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Son olarak, dayanıklılık açısından talepler ve beklentiler son derece yüksek olup, uzun yıllar boyunca yüksek performans ve hızla çalışmanın zorluklarıyla başa çıkılması gerekmektedir (New Zealand Red Cross, 2024).

İyileştirme sürecinde rehabilitasyon ve yeniden yapılanma görevleri, acil durum aşaması sona erdikten kısa bir süre sonra başlar ve bu süreç, önceden belirlenmiş strateji ve politikalara dayandırılmalı, iyileştirme faaliyetleri için net kurumsal sorumluluklar sağlanmalı ve halkın katılımını mümkün kılmalıdır. İyileştirme programları, afet sonrası artan kamu farkındalığı ve katılımıyla birleştiğinde, afet riskini azaltma önlemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması ve *“daha iyi yeniden inşa”* ilkesinin hayata geçirilmesi için değerli bir fırsat sunar. İyileştirme ve yeniden yapılandırma üzerine yazılmış

literatürün büyük bir kısmı, yeniden yapılandırmayı örtük olarak iyileşmenin bir unsuru olarak ele almaktadır (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva, 2020: 15).

Başarılı liderler, topluluklarının iyileştirme ve yeniden yapılandırma hedeflerine ulaşmaya kararlıdır. Uzun vadeli bir iyileştirme süreci yıllar alabilir, bu yüzden liderlerin topluluğa karşı şeffaflık ve etkili iletişimle hesap verebilirliği öncelik haline getirmeleri önerilmektedir. Liderlere aynı zamanda iyileştirme ekiplerini, afet koşullarından bağımsız olarak sürekli iletişim ve ortak öğrenme fırsatları ile meşgul tutmaya dikkat etmeleri, başarılarını web siteleri, sosyal medya ve kamu forumları aracılığıyla paylaşarak, topluluğun geleceğe dair umutlu ve bağlı kalmasına yardımcı olmaları, iyileştirme süreci bölgesel bir bakış açısı gerektirdiği için bölgelerindeki diğer yöneticiler, seçilmiş yetkililer, belediye başkanları ve topluluk liderleriyle destek için iletişime geçmeleri ve büyük afet deneyimlerinden geçmiş liderlerden öğrenmek için çekinmeden tavsiye istemeleri de önerilmektedir (Centralina Regional Council, 2021; Leadbeater, 2013). Afet sonrası iyileştirme ve yeniden yapılandırma süreci, derin insani değerlere dayanan bir süreçtir ve liderlerden en yüksek performansı göstermelerini beklemektedir. Bu süreç, oldukça zorlu, yorucu, ancak aynı zamanda anlamlı ve tatmin edici olabilmektedir. Sorumlulukların ağırlığı, liderler üzerinde baskı yaratabilir ve zaman zaman yalnızlık hissi uyandırabilir (New Zealand Red Cross, 2024).

Sonuç

Afetler, geçmişte olduğu gibi gelecekte de tekrar tekrar meydana gelecek olaylardır. Krizlerin daha şiddetli bir türü olan afetler, öngörülemez nitelikte olup, oluşumları ve etkileri bakımından büyük farklılıklar göstermektedirler. Bu nedenle, genellikle tam olarak anlaşılamazlar. Afetlerin etkileri, bireylerin yaşamlarında trajik kesintilere neden olurken, toplum ve ekonomi üzerinde de çeşitli boyutlarda zorluklar ve rahatsız edici sonuçlar doğurmaktadır. Çeşitli uzmanlar, doğal afetler, teknolojik afetler ya da yeni ve birleşik biçimlerde ortaya çıkan afetlerin olasılığının artacağını öngörmektedir (Sulzberger, 2014: v). Afetler genellikle bütünüyle önlenemez, tamamen modellenemez ya da mükemmel bir şekilde yönetilemez. Bununla birlikte, yetenekli ve yetkin acil durum yönetimi ve dayanıklılık liderleri aşamalı olarak iyileştirme arayışındadırlar (Alshayhan, 2023: 12). Bu arayış, liderlerin değişen koşullara hızla uyum sağlama ve belirsizliklerle başa çıkma becerilerini ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla, uyarlanabilir liderlik, esnek kalmayı, gelen bilgilere dayanarak kararlı ayarlamalar yapmayı ve sürekli olarak çevreden öğrenmeyi gerektirir. Bu yaklaşım, liderlerin afet senaryolarının karmaşıklığı içinde etkin bir şekilde hareket etmelerini ve ekiplerinin her zaman en güncel durum bilgisiyle hareket etmelerini sağlamaktadır (Ronald, 2024).

Afet yönetimi hem doğal hem de teknolojik afetler konusunda fen bilimleri, mühendislik, sosyal bilimler ve çevre bilimi perspektiflerini bir araya getirerek bilgi toplayan, analiz eden ve sentezleyen disiplinler arası bir alan olarak öne çıkmaktadır (Uluğ, 2009: 14). Bu alanın karmaşıklığı, krizlerden acil durumlara, felaketlerden aşırı olaylara kadar geniş bir yelpazede çeşitli disiplinlerin ilgisini çekmiş; ancak terminolojiler ve kavramsal ayrımlar konusunda henüz bir fikir birliği sağlanamamıştır. Bu bağlamda, sosyoloji, jeoloji, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, politik psikoloji, epidemiyoloji ve bilgi teknolojisi uzmanları gibi farklı disiplinler, afet yönetimi liderliği üzerine çalışmalarda katkı sağlamaktadır (Joseph vd., 2023: 15).

Artan risk ve belirsizlik ortamında liderlik, dayanıklılık ve afet dayanıklılığı liderliği, toplumsal dönüşüm süreçlerini yönlendirmede giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, çevre çalışmaları ve iklim değişikliği gibi alanlarda ortaya çıkan uyum yönetimi, dönüşüm ve geçiş yönetimi gibi çeşitli yönetim yaklaşımları, kriz anlarında sistem fonksiyonlarını sürdürebilme ve uyum sağlama kapasitesini geliştirme ihtiyacını kapsamaktadır. Aynı zamanda, karmaşık sosyo-ekolojik sistemlerde köklü, sistemik ve yapısal değişikliklerin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu artan önem, afet yönetiminde liderlik kavramını, toplumsal aktörler arasında iş birliği, entegrasyon ve sinerji oluşturma çabalarının merkezine yerleştirmektedir (Compton vd., 2009; Joseph vd., 2023: 2-3; Kapucu vd., 2013; Lucini, 2014).

Afet yönetimi alanındaki liderlik literatüründe kullanılan terminolojilerin netliği, disiplinler bilgiyi iletirmek ve araştırmalarda bir birikim oluşturmak açısından önemlidir. Bu nedenle, afet yönetiminde liderlik üzerine yapılan araştırmalar, aşırı bağlamlarda kullanılan terminolojileri yeniden inceleyerek mevcut literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Yıllar içinde afetler, ağırlıklı olarak sosyoloji ve jeolojinin alanında incelenmiş ve zamanla kriz ve acil durum yönetiminden ayrı, bağımsız bir araştırma alanı haline gelmiştir (Al-Dahash vd., 2016; Smith, 2022).

Çağdaş afet yönetiminde liderliğin değeri ve afetler sonrasında liderlere duyulan ihtiyacı vurgulayan araştırmalardan (Demiroz ve Kapucu, 2012; Kapucu vd., 2023; Tazegul ve Sahinoz, 2022; Wheeler vd., 2013) yola çıkan bu araştırma, “liderlik” kavramının geleneksel afet yönetimi döngüsüne dahil edilmesinin önemini tartışmakta ve bu çağdaş anlayışı yansıtan bütüncül bir liderlik modeli önermeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, liderliğin yalnızca kriz anında değil, kriz öncesi hazırlık ve kriz sonrası iyileşme süreçlerinde de kritik rol oynadığını ortaya koyarak literatüre kapsamlı bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu çalışmanın önemi ve kapsamı doğrultusunda, bilim dünyasında, devlet kurumlarında ve toplumun çeşitli düzeylerinde yeni araştırmaların ve çalışmaların teşvik edilmesine zemin hazırlayacağı umulmaktadır.

Depremler, seller, toprak kaymaları, kasırgalar, hortumlar ve orman yangınları gibi doğal afetler, yerel yönetim teşkilatında ve toplumda günlerce ya da yıllarca sürecektir ciddi aksaklıklara neden olabilir (Carlee, 2019: 8). Böyle durumlarda, profesyonel yerel yönetim yöneticilerinin liderlik ve yönetim becerileri test edilir. Afetler öncesinde, afetler sırasında ve sonrasında karşılaşılan zorluklar, güçlü ve kararlı bir liderliğin gerekliliğini ortaya koyar. Bu nedenle, afetlerin siyasi boyutu oldukça önemlidir; bir politikacıyı yüceltebilir ya da onu yok edebilirler. Politikacıların bu nadir olayları nasıl yönettikleri, tüm görev sürelerinin nasıl değerlendirileceğinin çerçevesini çizebilir (Coppola, 2007: 529). Bu bağlamda, afetler sırasında güçlü bir topluluk liderliği, sadece kriz yönetiminde başarıyı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplulukların afet yönetimi sorumluluğunu üstlenmesini ve canlı topluluk gruplarının oluşturulmasını da destekler (Basham, 2012; Carby, 1999: 175). Afetler, başkalarına ilham vermek ve uzun vadeli hedeflere ulaşmak için kritik bir fırsat sunar. Bu da afet öncesi, sırasında ve sonrasında liderlerin güçlü bir şekilde varlık göstermelerinin neden başarı ya da başarısızlık olarak değerlendirildiğini açıklar (Whitson, 2019: 43).

Son yıllarda gerçekleştirilen iyileştirmeler ve afet farkındalık eğitimlerine yönelik tüm çabalara rağmen, toplumun afet öncesi, sırası ve sonrasında sergilediği davranışlarda kayda değer bir değişim sağlanamamıştır. Afet yönetiminin başarısı, yalnızca liderlerin desteğiyle değil, tüm toplumun katılımıyla mümkün olabilir. Bu nedenle, toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik bilinçlendirme ve eğitim faaliyetleri hayati bir rol oynamaktadır. Ülkemizdeki çeşitli örgütler, doğal afetlerin olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla yoğun çalışmalar yürütmekte; afet yönetimi, halkla ilişkiler, Ar-Ge, proje yönetimi ve sosyal faaliyetler gibi alanlarda faaliyetler gerçekleştirerek afetlerle mücadeleyi sürdürmektedir. Bu çabalara destek sağlamak amacıyla akademisyenlere düşen en önemli görev, bilimsel araştırmalar ve projeler üreterek afet yönetimi süreçlerine katkıda bulunmak ve toplumsal direnci artıracak stratejiler geliştirmektir. Afetlerin tamamen önlenemeyeceği gerçeğiyle, hükümet, sanayi, araştırma kurumları, toplumlar ve bireylerin iş birliği içinde çalışarak zararları en aza indirmeye yönelik programlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu süreçte hükümetin liderliği kritik bir rol oynasa da, doğal ve insan kaynaklı afetlerle mücadelede güçlü bir iş birliği ve ortak eylem yaklaşımı esastır.

Afet yönetiminde bilginin özetlenmesi sadece bilinenlerin iletilmesi değildir. Neyi bilinmediğinin farkına varılarak, bilgi boşluklarının tanımlanması da aynı derecede önemlidir. Bilgi boşluklarının tanımlanması sonucu, bu konular gelecekte yapılacak araştırmalar ve geliştirme projeleri tarafından ele alınabilirler. Afet yönetimi alanında daha sonra yapılacak olan araştırmalarda, araştırmacıların kendi uzmanlık alanlarına eleştirel bir gözle bakmaları ve gelecekteki zorlukları tanımlamaları önem arz etmektedir. Bu

yaklaşım, gelecekteki zorlukların ve ortaya çıkan sorunların geniş bir yelpazesini gün ışığına çıkaracaktır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1989 yılında küresel düzeyde risk bilinci ve afet risklerinin azaltılmasına yönelik bir kültürü teşvik etmek amacıyla yaptığı çağrı sonrasında, her yıl 13 Ekim "*Uluslararası Afet Risklerinin Azaltılması Günü*" olarak anılmaktadır. Bu özel gün, dünya genelinde insanların ve toplumların afetlere maruz kalma riskini nasıl azalttığını vurgulamakta ve karşı karşıya oldukları risklerin yönetilmesinin önemine dair farkındalık oluşturmaktadır (United Nations, 2024). Yaşanan olumsuz tecrübeler, kamu bilincini artırmak, resmi ve profesyonel kurumları motive etmek, bilim insanlarını ve teknik uzmanları harekete geçirmek, ayrıca yeni programların tanıtımında ticari girişimleri teşvik etmek için küresel bir fırsat sunmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından sağlanan bu odaklanma, meydana gelen bir dizi maliyetli ve yıkıcı doğal afetle birlikte, doğal afetlerin azaltılmasına yönelik yaklaşımlar konusunda farkındalık yaratmayı başarmıştır. Birçok uluslararası, bölgesel ve ulusal kuruluş konuya daha fazla ilgi göstermektedir. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda, bu alanda sorumluluk ve liderlik ihtiyacının ele alınması önerilmektedir. Ancak, sadece afet yönetiminde liderliğin önemli olduğunu bilmek ve özet yargılarda bulunmak yeterli değildir. Acil durum yönetiminde liderliğin gerçekte nasıl işlediğini ve liderliğin etkinliğini etkileyen çeşitli konuları, dikkate alınması gereken unsurları ve değişkenleri anlamak da hayati derecede önemlidir.

Kaynakça

- Achadi, Abdul Haris, Ikhwan Amri, Dina Ruslanjari ve Ryo Tanaka (2024), "Two Decades of Bibliometric Exploration on Leadership in Disaster Management", *Disaster Advances*, 17 (6), s. 24-32. <https://doi.org/10.25303/176da024032>.
- Achadi, Abdul Haris, Muhadjir Darwin, Djati Mardiatno ve Dina Ruslanjari (2021), "Leadership Coordinator of Search and Rescue Mission on Earthquake Event in Palu Central Sulawesi", *Disaster Advances*, 14 (2), s. 19-26.
- Acil Yardım ve Afet Yöneticileri Derneği (2024), "*Afet Yönetiminde Liderlik*", <https://ayayder.org/Beceri108.pdf> (05.08.2024).
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2018), *Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri*, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf (28.07.2024).
- Akduman, Öznur (2024), "Türk Afet Mevzuatının Bütünleşik Afet Yönetimi Açısından İncelenmesi", *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 45 (16), s. 1753-1784. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1492081>.

- Al-Dahash, Hajer F., Menaha Thayaparan ve Udayangani Kulatunga (2016), Understanding the Terminologies: Disaster, Crisis and Emergency. Chan, Paul W. ve Neilson, Christopher J. (Der.) *Proceedings of the 32nd Annual Arcom Conference, 5-7 September 2016*. (Manchester, UK: Association of Researchers in Construction Management): 1191-1200.
- Alshayhan, Norah Abdullah A. (2023), *Collaborative Leadership Skills and Competencies in Emergency Management and Resilience: Lessons and Implications from the Response to the Covid-19 Pandemic*, School of Public Service, Old Dominion University: Unpublished Doctoral Dissertation.
- Aluoch, Ernest (2015), *Essential Leadership Skills Needed to Respond Effectively in the Aftermath of Man-Made Disasters: A Descriptive Review*, Diaconia University of Applied Sciences, Unpublished Master's Thesis.
- Ansell, Chris ve Alison Gash (2008), "Collaborative Governance in Theory and Practice", *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18 (4), s. 543-571.
- Arbeitsmarktservice (2024), "Berufslexikon: Katastrophenmanagerin / Katastrophenmanager", <https://www.berufslexikon.at/pdf/pdf3118-KatastrophenmanagerIn-Militaerische-Fuehrung/> (28.07.2024).
- Arıcan, Yunus Furkan (2023), "Türkiye'de Deprem Sonrası Dönemde Sivil Toplumun Rolü", *Advancing Fundamental Freedoms in Turkey*, <https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-10/Policy-brief-the-role-of-civil-society-in-the-post-earthquake-period-in-Turkey.pdf> (24.10.2024).
- Asian Institute of Management (2024), "Strategic Disaster Risk Management and Leadership", <https://executiveeducation.aim.edu/programs/strategic-disaster-risk-management-and-leadership/> (07.07.2024).
- Atkinson, Cameron ve Steven Curnin (2020), "Sharing Responsibility in Disaster Management Policy", *Progress in Disaster Science*, 100122.
- Aydiner, Tolgahan ve Hüseyin Özgür (2014), "Yönetişim ve Doğal Afetler: Türkiye'de Doğal Afet Yönetişimi Ne Kadar ve Hangi Biçimde Mümkün?", *KAYFOR XII – Kamu Yönetimi Forumu*, Kuşadası.
- Babaoğlu, Cenay (2023, Şubat 11), "Afetlerde Yönetişim ve İş Birliği", <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/cenay-babaoğlu/2023/02/11/afetlerde-yonetisim-ve-is-birligi> (27.10.2024).
- Bahauddin, Khalid Md. ve Nayma Iftakhar (2017), "Exploring the Leadership Skill and Challenge in Responding Natural Disaster: Lesson Learning from Leaders Involved in Emergency Response of Bangladesh", *Management of Sustainable Development*, 9(2). <https://doi.org/10.1515/msd-2017-0019>
- Baines, Peter (2023, September 21), "Top Lessons in Leadership Gleaned from Decades in Disaster Response"

<https://www.theceomagazine.com/opinion/leadership-lessons-disaster-response/> (05.08.2024).

- Balamir, Murat (2007), Risk Yönetimi ve Yerel Yönetimler. Erkan, Nihal Ekin; Ayşe Güner ve Katalin Demeter (Der.) *Afet Risk Yönetimi: Risk Azaltma ve Yerel Yönetimler*, (İstanbul: Beta Yayınları): 27-54.
- Basham, Lloyd Moman (2012), “Transformational Leadership Characteristics Necessary For Today's Leaders In Higher Education”, *Journal of International Education Research (JIER)*, 8 (4), s. 343–348. <https://doi.org/10.19030/jier.v8i4.7280>.
- Bass, Bernard M. (1990), *Bass and Stogdill's Handbook of Leadership (3rd Ed.)*, (New York: Free Press).
- Benson, Charlotte (2016, March), *Promoting Sustainable Development through Disaster Risk Management*, ADB Sustainable Development Working Paper Series No. 41. Mandaluyong City, Philippines: Asian Development Bank.
- Bongo, Pathias P. ve Siambabala B. Manyena (2015), “From “Government” to “Governance”: Tensions in Disaster-Resilience Leadership in Zimbabwe, Jambá”, *Journal of Disaster Risk Studies*, 7(1), Art. #188, s. 1-10. <http://dx.doi.org/10.4102/jamba.v7i1.188>.
- Buchtmann, Monica Wise, Russell Wise, Deborah O'Connell, Mark Crosweller ve Jillian Edwards (2023), “Reforming Australia's Approach to Hazards and Disaster Risk: National Leadership, Systems Thinking, and Inclusive Conversations about Vulnerability”, *Disaster Prevention and Management*, 32 (1), s.49-73. <https://doi.org/10.1108/DPM-08-2022-0168>.
- Bullock, Jane A., George D. Haddow ve Damon P. Coppola (2013), *Mitigation, Prevention, and Preparedness: Introduction to Homeland Security*, 435–494. <http://doi.org/10.1016/B978-0-12-415802-3.00010-5>.
- Burling, Wynona K. ve Adrienne E. Hyle (1997), “Disaster Preparedness Planning: Policy and Leadership Issues”, *Disaster Prevention and Management*, 6 (4), s.234–244.
- Burns, James MacGregor (1978), *Leadership*, (New York: Harper & Row).
- Carlee, Ron (2019), “Leadership and Professional Local Government Managers: Before, During, and After a Crisis”, <https://icma.org/sites/default/files/19-117%20Crisis%20Leadership%20Report-FINAL.pdf> (01.07.2024).
- Carby, Barbara (1999), “Developing a Disaster Prevention Strategy in Jamaica”, Ingleton, Jon (Der.) *Natural Disaster Management*. (Leicester, England: Tudor Rose) :174-178.
- Carter, W. Nick (2008), *Disaster Management: A Disaster Manager's Handbook*, (Philippines: Asian Development Bank).

- Centralina Regional Council (2021), “Regional Resilience Collaborative Local Leader Disaster Recovery Guide”, <https://centralina.org/wp-content/uploads/2021/10/Local-Leader-Disaster-Guide-10.21-1.pdf> (05.08.2024).
- Centre for Humanitarian Leadership (2024, June 27), “Crisis Leadership Program – Grow”, <https://reliefweb.int/training/4073252/crisis-leadership-program-grow> (05.08.2024).
- Community Tool Box (2024), “Recognizing the Challenges of Leadership”, <https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/leadership/leadership-ideas/leadership-challenges/main> (28.07.2024).
- Compton, Keith L.; Rudolf Faber; Tania, Y. Ermolieva; Joanne Linnerooth-Bayer ve Hans-Peter Nachtnebel (2009). *Uncertainty and Disaster Risk Management: Modeling the Flash Flood Risk to Vienna and Its Subway System*, (Laxenburg, Austria: International Institute for Applied Systems Analysis).
- Coppola, Damon P. (2007), *Introduction to International Disaster Management*, (Oxford, UK: Elsevier).
- Croweller, Mark (2022), *Disaster Management Leadership and the Need for Virtue, Mindfulness, and Practical Wisdom*, Progress in Disaster Science, 16, 100248. <https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2022.100248>.
- Croweller, Mark ve Petra Tschakert (2020), “Disaster Management Leadership and Policy Making: A Critical Examination of Communitarian and Individualistic Understandings of Resilience and Vulnerability”, *Climate Policy*, 21 (2), s.203–221. <https://doi.org/10.1080/14693062.2020.1833825>.
- Crowe, Adam S. (2013). *Leadership in the Open A New Paradigm in Emergency Management*, (Boca Raton, FL: CRC Press).
- Çav, Erkan (2023). *6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Afet Yönetimi Raporu: Tespit, Gözlem ve Öneriler*, (İstanbul: Timaş Yayınları).
- Çokol, Melike (2023, Kasım 29), *Türkiye’de En Çok Görülen Doğal Afetler Hangileri?* <https://sozsakarya.com/foto/18038261/turkiyede-en-cok-gorulen-dogal-afetler-hangileri> (05.09.2024).
- Demirbilek, Ömer (2023), *Büyük Kahramanmaraş Depremi Sonrası Afet Yönetimi Sürecinin Değerlendirilmesi ve Gelecek İçin Çözüm Önerileri*. Öztürk, Musa ve Mustafa Kırca (Der.) *Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrası İçin Akademik Öneriler*, (Gaziantep: Özgür Yayınları): 183:193.
- Demiroz, Fatih ve Naim Kapucu (2012), “The Role of Leadership in Managing Emergencies and Disasters”, *European Journal of Economic and Political Studies*, 5 (1), s. 91–101.

- De Sisto, Marco, Clifford Shearing, Timothy Heffernan ve David Sanderson (2024), “Reshaping Disaster Management: An Integrated Community-led Approach”, *Australian Journal of Public Administration*, s.1–28. <https://doi.org/10.1111/1467-8500.12668>.
- Dirani, Khalil M., Mehrangiz Abadi, Amin Alizadeh, Bhagyashree Barhate, Rosemary Capuchino Garza, Noeline Gunasekara, Ghassan Ibrahim ve Zachery Majzun (2020), “Leadership Competencies and the Essential Role of Human Resource Development in Times of Crisis: A Response to COVID-19 Pandemic”, *Human Resource Development International*, 23 (4), s.380–394. <https://doi.org/10.1080/13678868.2020.1780078>.
- Duruel, Mehmet (2023a), “Afet Yönetiminde Yerel Yönetimlerin Etkinliği: 6 Şubat Depremi Hatay Örneği”, *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(99), s. 2404–2418. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8396864>.
- Duruel, Mehmet (2023b), “Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Yönetimindeki Rolü: 6 Şubat Depremi Hatay Örneği”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 9 (2), s.1-18. <https://doi.org/10.25272/icps.1332511>.
- Ergünay, Oktay (1999), “Acil Yardım Planlaması ve Afet Yönetimi”, *Uzman Der Dergisi*, 2 (6-7), s.7-14.
- Erkal, Tefvik ve Mehmet Değerliyurt (2011), “Türkiye’de Afet Yönetimi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22), s.147-164.
- Erkan, E. Ayşe (2010), *Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye’de Yaşanan Sorunlar*, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara: Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi.
- Ertan, Güneş (2020), “Civil Society and Disaster Management: Case of Marmara Earthquake”, *Electronic Journal of Social Sciences*, 19 (76), s.2044-2056. <https://doi.org/10.17755/esosder.585089>.
- Everbridge (2024), “7 Best Practices for Emergency Managers”, <https://www.everbridge.com/blog/7-best-practices-for-emergency-managers/> (28.07.2024).
- Fahim, Tasneem Chowdhury (2016), *Leadership in Disaster Management: Bangladesh Perspective*, Bangladesh: Institute of Disaster Management and Vulnerability Studies, University of Dhaka.
- Flores, Alejandro Quiroz ve Alastair Smith (2013), “Leader Survival and Natural Disasters”, *British Journal of Political Science*, 43, s.821-843. <http://dx.doi.org/10.1017/S0007123412000609>.
- Foster, Harold D. (1980), *Disaster Planning: The Preservation of Life and Property*, (New York: Springer-Verlag).
- Ganapati, N. Emel (2009), “Rising from the Rubble: Emergence of Place-Based Social Capital in Gölcük, Turkey”, *International Journal of Mass*

- Emergencies & Disasters*, 27 (2), s.127-166.
<https://doi.org/10.1177/028072700902700202>.
- Geale, Sara Kathleen (2012), “The Ethics of Disaster Management”, *Disaster Prevention and Management*, 21 (4), s.445-462.
<http://dx.doi.org/10.1108/09653561211256152>.
- Genç, Fatma Neval (2023), *6 Şubat Kahramanmaraş Depremleri ve Türkiye’de Afet Yönetim Sistemi*. <https://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2023/03/Fatma-Neval-Genc.pdf> (28.10.2024).
- Geneva Centre for Security Sector Governance (2024), “Disaster Risk Reduction, Preparedness and Relief & the Security Sector ISSAT Advisory Note”, <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/imce/ISSAT/Adv-note-Disaster-risk-reduction-SSG.pdf> (24.10.2024).
- Gökçe, Oktay ve Çiğdem Tetik (2012), *Teoride ve Pratikte Afet Sonrası İyileştirme Çalışmaları*, (Ankara: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı).
- Grossman, Valerie Arne (2020), “Leadership Essentials During a Disaster”, *Journal of Radiology Nursing*, 39 (3), s.156-157.
- Gül, Meryem (2021), “Afet Yönetiminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7 (44), s. 1613-1619.
- Haddow, George D. ve Jane A. Bullock (2003), *Introduction to Emergency Management*, (Amsterdam: Butterworth-Heinemann).
- Harrauld, John ve Gregory Shaw (1999), “Training for Tomorrow”, Ingleton, Jon (Der.) *Natural Disaster Management*, (Leicester, England: Tudor Rose): 239-240.
- Harrauld, John R. (2011), “Achieving Agility in Disaster Management”, Jennex, Murray E. (Der.) *Crisis Response and Management and Emerging Information Systems: Critical Applications* (USA: IGI Global): 1-11.
<https://doi.org/10.4018/978-1-60960-609-1.ch001>.
- Hayta, Yasemin ve Selda İnsafoğlu (2021), “Afet Yönetimine Yönelik Lider Yönetici Modeli”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (116), s.225-241. <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.51118>.
- Hogan, Cathy (2017), *Disaster Management: Challenges and Mitigation Techniques*, (USA: Callisto Reference).
- Ingham, Valerie; John Hicks; Mir R Islam; Ian Manock ve Richard Sappey (2012), “An Interdisciplinary Approach to Disaster Management, Incorporating Economics and Social Psychology”, *The International Journal of Interdisciplinary SocialSciences: Annual Review*, 6 (5), s. 93–106.

- Inter-Agency Standing Committee (2024), “Emergency Team Leadership Programme (ETLP)”, <https://interagencystandingcommittee.org/emergency-team-leadership-programme-etlp> (13.07.2024).
- Inter-Agency Standing Committee (2021), “Leading an Emergency Response: A Concise Guide for the UN Resident Coordinator”, https://reliefweb.int/report/world/leading-emergency-response-concise-guide-un-resident-coordinator?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMIwJLd3KmTiAMVzQsGAB2LNzCyEAAYASAAEgJ6l_D_BwE (13.07.2024).
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (2024), “Disaster Response”, <https://www.rcrc-resilience-southeastasia.org/disaster-risk-reduction/disaster-response/> (05.09.2024).
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva (2020), “Literature Review on Law and Disaster Recovery and Reconstruction”, https://www.ifrc.org/sites/default/files/Final_Literature-Review-on-Law-and-Recovery.pdf (05.08.2024).
- İnönü Üniversitesi Yaşam Merkezi (2023, Temmuz 19), “Deprem ve Sivil Toplum Çalıştay Raporu”, https://admin.inonu.edu.tr/application/ModuleContent/7194/13-09-2023_100705532.pdf (02.11.2024).
- James Lind Institute (2020, April 18), “Role of Disaster Management Specialists”, <https://jliedu.ch/role-disaster-management-specialists/> (05.08.2024).
- Joseph, Jacquleen, Suchita Awasthi ve Zubin R. Mulla (2023), *Leadership for Disaster Resilience: Lessons from India*, (NewYork: Routledge).
- Kadioğlu, Mikdat (2020), *Afet Yönetimi: Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek*, (İstanbul:Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları).
- Kahraman, Sümeyye, Erkan Polat ve Burak Korkmazzyürek (2021), “Afet Yönetim Döngüsündeki Ana Terimler”, *Avrasya Terim Dergisi*, 9 (3), s. 7-14.
- Kapucu, Naim, Alpaslan Özerdem ve Abdul-Akeem Sadiq (2023), *Managing Emergencies and Crises*, (Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning).
- Kapucu, Naim, Christopher V. Hawkins ve Fernando I. Rivera (2013), *Disaster Resiliency: Interdisciplinary Perspectives*, (New York, NY: Routledge).
- Kapucu, Naim ve Monty Van Wart (2008), “Making Matters Worse: An Anatomy of Leadership Failures in Managing Catastrophic Events”, *Administration and Society*, 40, s.711–740.
- Kaya, Mustafa (2016), “Afet Yönetiminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Önemi”, *Gönül Kültür ve Medeniyet Dergisi*, 55.

- Kim, Minkyun, Raj Sharman, Catherine P. Cook-Cottone, H.Raghaw Rao ve Shambhu J. Upadhyaya (2012), “Assessing Roles of People, Technology and Structure in Emergency Management Systems: A Public Sector Perspective”, *Behaviour & Information Technology*, 31 (12), s. 1147-1160. <https://doi.org/10.1080/0144929x.2010.510209>.
- Kirschenbaum, Alan (2004), *Chaos Organization and Disaster Management*, (USA: Marcel Dekker).
- Klein, Taylor A. ve Lisandro Irizarry (2023), EMS Disaster Response, içinde *StatPearls [Internet]* (Treasure Island (FL): StatPearls Publishing) <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK560710/>.
- Klijn, Erik Hans ve Joop Koppenjan (2012), “Governance Network Theory: Past, Present and Future”, *Policy and Politics*, 40 (4), s. 587–606.
- Knebel, Ann R., Lauren Toomey ve Mark Libby (2012), “Nursing Leadership in Disaster Preparedness and Response”, *Annual Review of Nursing Research Military and Veteran Innovations of Care*, 30 (1), s.21-45. <http://dx.doi.org/10.1891/0739-6686.30.21>.
- Knodt, Michèle ve Eva Katharina Platzer (2023), “Lessons Learned: Koordination im Katastrophenmanagement”, Darmstadt: LOEWE-Zentrum emergenCITY. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7756274>.
- Kogut, Peter (2024), “Natural Disasters 2023: Year Of Tragic Record-Breaking”, <https://eos.com/blog/natural-disasters-2023/> (28.07.2024).
- Krichen, Moez, Mohamed S. Abdalzaher, Mohamed Elwekeil ve Mostafa M. Fouda (2024), “Managing Natural Disasters: An Analysis of Technological Advancements, Opportunities, and Challenges”, *Internet of Things and Cyber-Physical Systems*, 4, s.99-109.
- Kruse, Kevin (2015, September 02), “What Is Leadership?”, <https://www.forbes.com/sites/kevinkruse/2013/04/09/what-is-leadership/> (13.07.2024).
- Leadbeater, Anne (2013), “Community Leadership in Disaster Recovery: A Case Study”, *Australian Journal of Emergency Management*, 28 (3), s.41-47.
- Lee, Seulki (2022), “When Tensions Become Opportunities: Managing Accountability Demands in Collaborative Governance”, *Journal of Public Administration Research and Theory*, 32 (4), s.641–655.
- Leider, Jonathon P., Debra DeBruin, Nicole Reynolds, Angelica Koch ve Judy Seaberg (2017), “Ethical Guidance for Disaster Response, Specifically Around Crisis Standards of Care: A Systematic Review”, *American Journal of Public Health*, 107 (9), e1-e9.
- Lucini, Barbara (2014), *Disaster Resilience from a Sociological Perspective: Exploring Three Italian Earthquakes as Models for Disaster Resilience Planning*, (Switzerland: Springer International Publishing).

- Mahmud, Aidalina, Zaahirah Mohammad ve Khairul Anuar Abdullah (2020), “Leadership in Disaster Management: Theory Versus Reality”, *Journal of Clinical And Health Sciences*, 5 (1), s. 4-11. <https://doi.org/10.24191/jchs.v5i1.9818>.
- McKinsey & Company (2022, August 17), “What is Leadership?”, <https://www.mckinsey.com/featured-insights/mckinsey-explainers/what-is-leadership#/> (28.07.2024)
- McLean, Hamish ve Jacqui Ewart (2020), *Political Leadership in Disaster and Crisis Communication and Management*, (Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan).
- Medak (2024), “Dünyada Afet Yönetimi ve Gelişimi”, <https://www.medak.org.tr/faydali-bilgiler/dunyada-afet-yonetimi-ve-gelisimi/> (28.07.2024).
- Munene, Martin Brown, Åsa Gerger Swartling ve Frank Thomalla (2018), “Adaptive Governance as a Catalyst for Transforming the Relationship between Development and Disaster Risk through the Sendai Framework?”, *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 28, s.653–663. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2018.01.021>.
- Murphy, Raymond (2009), *Leadership in Disaster: Learning for a Future with Global Climate Change*, (Canada: McGill-Queen’s University Press).
- Murphy, Peter ve Peter Dunn (2012), “Senior Leadership in Times of Crisis”, *Noetic Notes*, 3 (1), ACT, Australia: Noetic Group Pty Ltd.
- National Emergency Management Agency (2022, September 06), “Response and Recovery Leadership Development Programme”, <https://www.civildefence.govt.nz/cdem-sector/capability-development/response-and-recovery-leadership-capability-development> (05.08.2024).
- New Zealand Red Cross (2024), “Leading in a Companion Through the Chaos”, https://preparecenter.org/sites/default/files/leading_in_disaster_recovery_a_companion_through_the_chaos.pdf (28.07.2024).
- Orhan, Ezgi (2022), “1999 Depremlerinin Ardından Planlama Mevzuatı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Planlama*, 32 (1), s. 47–56. <https://doi.org/10.14744/planlama.2021.48569>.
- Osborn, Richard N., James G. Hunt ve Lawrence R. Jauch (2002), “Toward a Contextual Theory of Leadership”, *The Leadership Quarterly*, 13, s.797–837. [https://doi.org/10.1016/S1048-9843\(02\)00154-6](https://doi.org/10.1016/S1048-9843(02)00154-6).
- Owen, Christine, Cameron Scott, Richard Adams ve David Parsons (2015), “Leadership in Crisis: Developing Beyond Command and Control”, *Australian Journal of Emergency Management*, 30 (3), s. 15-19.

- Oyanık, Mazhar (2021), Afet Olaylarında Liderlik, Oral, Vildan (Der.) *Disiplinlerarası Afet Risk Yönetimi Çalışmaları* (Ankara: Gazi Kitabevi): 17-34.
- Parsons, David (2020), “Developing Disaster Leaders for Contemporary Times”, *Australian Journal of Emergency Management*, 35 (4), 18.
- Prasad, Abhaya, S. ve Louis Hugo Francescutti (2017), Natural Disasters. Quah, Stella R. (Der.) *International Encyclopedia of Public Health* (Cambridge: Academic Press): 215-222. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-803678-5.00519-1>.
- Porche, Demetrius J. (2009), *Emergent Leadership During a Natural Disaster: A Narrative Analysis of an Acute Health Care Organization's Leadership*, Capella University: Unpublished Doctoral Dissertation.
- Prentice, W.C.H. (2004, January), “Understanding Leadership”, <https://hbr.org/2004/01/understanding-leadership> (29.06.2024).
- Reliefweb (2020), “National Disaster Risk Reduction and Management Plan 2020 – 2030”, https://reliefweb.int/report/philippines/philippines-national-disaster-risk-reduction-and-management-plan-2020-2030?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMI19W-1pqEiAMVh6doCR2sLDf-EAAYAiAAEgJu6_D_BwE (13.07.2024).
- Ripoll Gallardo, Alba, Ahmadreza Djalali, Marco Foletti, Luca Ragazzoni; Francesco Della Corte, Olivera Lupescu, Chris Arculeo, Gotz von Arnim, Tom Friedl, Michael Ashkenazi, Philipp Fisher, Boris Hreckovski, Amir Khorram-Manesh, Radko Komadina, Konstanze Lechner, Marc Stal, Cristina Patru, Frederick M. Burkle Jr. ve Pier Luigi Ingrassia (2015), “Core Competencies in Disaster Management and Humanitarian Assistance: A Systematic Review”, *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 9 (4), 430-439. <https://doi.org/10.1017/dmp.2015.24>.
- Ritchie, Hannah ve Pablo Rosado (2022), *Natural Disasters*. <https://ourworldindata.org/natural-disasters> (29.06.2024).
- Rodríguez, Havidan, Tricia Wachtendorf ve Carla Russell (2004), “Disaster Research in the Social Sciences: Lessons Learned, Challenges, and Future Trajectories”, *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, 22(2), s.117-135. <https://doi.org/10.1177/028072700402200206>.
- Rubin, Claire B. (1985), “The Community Recovery Process in the United States After a Major Natural Disaster”, *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 3, s.9–28.
- Ronald (2024, April 26), “Innovative Leadership Approaches to Disaster Preparedness”, <https://peopledevelopmentmagazine.com/2024/04/26/disaster-preparedness/> (29.06.2024).

- Sawalha, Ihab Hanna (2018a), “Behavioural Response Patterns: An Investigation of The Early Stages of Major Incidents”, *Foresight*, 20 (4), s.337-352. <https://doi.org/10.1108/FS-12-2017-0073>.
- Sawalha, Ihab Hanna (2018b), “In Search of the Causes of Disasters”, *International Journal of Emergency Services*, 7 (2), 86-99. <https://doi.org/10.1108/IJES-08-2017-0046>.
- Sawalha, Ihab Hanna (2020), *A Contemporary Perspective on the Disaster Management Cycle*, *Foresight*, 22 (4), s.469-482. <https://doi.org/10.1108/FS-11-2019-0097>.
- Shirazi, Nazanin Abrishami; Babak Omidvar ve Ahmad Nohegar (2023), Introduction to Decision-making and Disaster Management Systems. Rahimpour, Mohammad Reza ; Babak Omidvar, Nazanin Abrishami Shirazi ve Mohammad Amin Makarem (Der.) *Crises in Oil, Gas and Petrochemical Industries* (Cambridge, MA: Elsevier): 3-24. <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-95154-8.00008-6>.
- Shukla, Deepika, Hiteshwar Kumar Azad, Kumar Abhishek ve S. Shitharth (2023), “Disaster Management Ontology: An Ontological Approach to Disaster Management Automation”, *Scientific Reports*, 13, 8091. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-34874-6ç>.
- Singh, Sanjenbam Jugeshwor (2021, November 15), “Why Disaster Management is Important”, <https://www.ifp.co.in/opinion/why-disaster-management-is-important> (28.07.2024).
- Sivil Sayfalar (2023, Şubat 20), “Sivil Toplum Gücü ve Çeşitliliğiyle Deprem Bölgesinde!”, <https://www.sivilsayfalar.org/2023/02/20/sivil-toplum-gucu-ve-cesitliliğiyle-deprem-bolgesinde/> 25.10.2024).
- Slattery, Cole, Robert Syvertson ve Stephen Krill Jr. (2009), “The Eight Step Training Model: Improving Disaster Management Leadership”, *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, 6 (1), Article 8.
- Slepski, Lynn-A., Roberta Proffitt Lavin ve Tener Goodwin Veenema (2013), Leadership and Coordination in Disaster Health Care Systems: The U.S. National Response Framework. Veenema, Tener Goodwin (Der.) *Disaster Nursing and Emergency Preparedness for Chemical, Biological, and Radiological Terrorism and other Hazards (4th Ed.)* (New York: Springer Publishing): 21-44. <https://doi.org/10.1891/9780826108654.0002>.
- Smith, Bryan (2022, November 15), “Disaster Management vs Emergency Management: What is the Difference?”, <https://onlinedegreeguide.medium.com/disaster-management-vs-emergency-management-what-is-the-difference-6b7d89cd124> (24.10.2024).
- Sulzberger, Markus (2014), Geleitwort. Grün, Oskar ve Andrea Schenker-Wicki (Der.) *Katastrophenmanagement Grundlagen, Fallbeispiele und*

Gestaltungsoptionen aus betriebswirtschaftlicher Sicht (Wiesbaden: Springer Gabler): v-vi.

- Tabish, Syed Amin (2008), *Emergency Preparedness: Challenges & Issues*, Conference: Disaster Management: Challenges & Issues Conference, Bangalore, February 2008.
- Tay, Huay Ling, Ruth Banomyong, Paitoon Varadejsatitwong ve Puthipong Julagasigorn (2022), *Mitigating Risks in the Disaster Management Cycle*, *Advances in Civil Engineering*, 2022, 7454760, s.1-14. <https://doi.org/10.1155/2022/7454760>.
- Tazegul, Ayşe ve Saime Sahinoz (2022), *Concept of Leadership in Disaster Management and Leadership Orientations of Emergency Disaster Management Students*, *ODU Tıp Dergisi*, 9 (1), s.29-39.
- The Aga Khan University (2024), “CETE Disaster Preparedness and Response Leadership Course”, <https://www.aku.edu/cete/Pages/Disaster-Leadership-Course.aspx> (28.07.2024).
- Trainor, Joseph E. ve Lucia Velotti (2013), *Leadership in Crises, Disasters, and Catastrophes*, *Journal of Leadership Studies*, 7 (3), s.38-40. <https://doi.org/10.1002/jls.21295>.
- Tulane University (2022, May 13), “Benefits of Earning a Disaster Management Degree”, <https://publichealth.tulane.edu/blog/disaster-management-degree/#:~:text=Disaster%20management%20plays%20an%20integral,to%2C%20and%20recover%20from%20emergencies.> (28.07.2024).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023), “2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu”, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> (26.10.2024).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2024), “Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Yeniden İmar ve Gelişme Raporu”, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/02/Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Yeniden-İmar-ve-Gelişme-Raporu-1.pdf> (25.10.2024).
- Türkiye Yerel STK İnsani Forumu (2023, Ekim), “Deprem Müdahale ve İyileştirme Alanında Yerel Sivil Toplum ve Koordinasyon Ağlarının Haritalandırılması”, https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2023/10/2310_TIF_Yerel-Haritalandırma-Raporu-1.pdf (01.11.2024).
- Twigg, John (2015), *Disaster Risk Reduction*, (United Kingdom: Overseas Development Institute).
- Uhl-Bien, Mary (2021), *Complexity and COVID-19: Leadership and Followership in a Complex World*, *Journal of Management Studies*, 58 (5), 1400-1404. <https://doi.org/10.1111/joms.12696>.

- Uluğ, Atilla (2009), “Nasıl Bir Afet Yönetimi?”, TMMOB İzmir Kent Sempozyumu, 08-10 Ocak 2009, İzmir, 1-18. https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/gonderi_dosya_ekleri/a3d6d6c4b5e772_ek_0.pdf (05.08.2024).
- United Nations (2024), “International Day for Disaster Risk Reduction, 13 October”, <https://www.un.org/en/observances/disaster-reduction-day> (05.08.2024).
- United Nations Emergency Preparedness & Support Team (2024), “Leadership in Emergencies Toolkit”, https://hr.un.org/sites/hr.un.org/files/Leadership_in_Emergencies_Toolkit.pdf (24.10.2024).
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction (2024a), “Disaster”, <https://www.undrr.org/terminology/disaster>.
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction (2024b), “Preparedness” <https://www.undrr.org/terminology/preparedness> (05.08.2024).
- University of Central Florida (2024a), “The Disaster Management Cycle: 5 Key Stages & How Leaders Can Help Prepare”, <https://www.ucf.edu/online/leadership-management/news/the-disaster-management-cycle/> (05.09.2024).
- University of Central Florida (2024b), “Online Emergency and Crisis Management, MECM”, <https://www.ucf.edu/online/degree/emergency-crisis-management-m-e-c-m/> (05.08.2024).
- Van Wart, Monty ve Naim Kapucu (2011), “Crisis Management Competencies: The Case of Emergency Managers in the U.S.A.”, *Public Management Review*, 13 (4), s. 489–511.
- Vroom, Victor H. ve Arthur G. Jago (2007), “The Role of the Situation in Leadership”, *American Psychologist*, 62 (1), s. 17–24 <https://doi.org/10.1037/0003-066X.62.1.17>.
- Walker, Joe (2023, November 22), “What is Leadership Challenge You Faced and What Did You Do to Overcome It?”, <https://medium.com/@joe012745/what-is-leadership-challenge-you-faced-and-what-did-you-do-to-overcome-it-8561edb94477> (05.07.2024).
- Wang, Jia (2023), Was Leadership Emergency Planning Adequate? How Has the Pandemic Reshaped Organizational Emergency Plans? McGuire, David ve Marie-Line Germain (Der.) *Leadership in a Post-COVID Pandemic World*, (Berlin, Boston: De Gruyter): 33-51. <https://doi.org/10.1515/9783110799101-003>.
- Western Governors University (2024), “What is a Disaster Management Specialist?”, <https://www.wgu.edu/career-guide/healthcare/disaster-management-specialist-career.html> (05.08.2024).

- Wheeler, Carol McBryde; Penny Pennington Weeks ve Diane Montgomery (2013), “Disaster Response Leadership: Perception of American Red Cross Workers”, *International Journal of Leadership Studies*, 8 (1), s.79-100.
- Whitson, Dennis C. (2019), *Emergency Management Leaders’ Perceptions of Leadership Challenges Before and After Disaster Operations*, Capella University: Unpublished Doctoral Dissertation.
- Yılmaz, Abdullah (2003), *Türk Kamu Yönetiminin Sorun Alanlarından Biri Olarak Afet Yönetimi*, (Ankara: Pegem A Yayıncılık).
- Yukl, Gary (2006), *Leadership in Organizations*, (Upper Saddle River, NJ: Pearson-Prentice Hall).
- Zein, T. Thyryhaya, Syarfina, T. ve Muhammad Yusuf (2024), “Leader’s Discourse in Responding to Natural Disaster: An Appraisal Analysis”, *Cogent Arts & Humanities*, 11 (1). <https://doi.org/10.1080/23311983.2024.2401245>.
- Zhang, Zhe, Ming Jia ve Lhong Gu (2012), “Transformational Leadership in Crisis Situations: Evidence from The People’s Republic of China”, *The International Journal of Human Resource Management*, 23 (19), s. 4085-4109. <https://doi.org/10.1080/09585192.2011.639027>.

Extended Abstract

Disaster management is a multifaceted field requiring coordinated leadership to manage crises effectively and minimize impacts on communities. This study examines the strategic role of leadership in disaster management, focusing on how leaders can both mitigate the immediate effects of disasters and contribute to long-term resilience and recovery. It explores leadership’s role at local, regional, and national levels, emphasizing that effective disaster management involves more than operational response as it includes building societal resilience and promoting sustainable recovery.

The study first reviews existing approaches to disaster management and highlights leadership as a critical element. It argues that while centralized structures are often effective in mobilizing rapid responses, they sometimes hinder the flexibility and collaboration needed for holistic disaster management. Centralization issues are highlighted in the context of Türkiye, where certain bureaucratic obstacles persist despite the reforms carried out in the aftermath of the 1999 Marmara Earthquake. These challenges underscore the need for decentralized decision-making and flexible leadership that can adapt to various disaster phases from immediate response to long-term recovery.

A key aspect of this research is the role of collaboration between leaders at different levels. Effective disaster management requires cooperation among multiple actors, including government agencies, non-governmental organizations and community organizations. This study emphasizes that

leadership must focus on building partnerships, integrating diverse expertise, and fostering synergies among various stakeholders. For instance, non-governmental organizations have demonstrated their ability to address gaps left by state agencies by providing crucial support during disasters. This cooperation is essential for implementing best practices in disaster management, as it enables communities to leverage collective resources and knowledge.

Furthermore, the findings underscore that successful disaster management leadership should move beyond short-term crisis intervention to encompass sustainable recovery. This includes rebuilding social order, preserving community resilience, and ensuring that recovery efforts are aligned with broader socio-ecological sustainability goals. The study thus contributes to the literature by offering insights into the strategic role of leadership in both mitigating disaster impacts and fostering resilience. It also provides recommendations for effective leadership models that prioritize long-term resilience, inclusivity, and adaptability in disaster situations.

In conclusion, this study presents disaster management leadership as a multifaceted and strategic process that requires adaptive, collaborative, and resilient approaches. By emphasizing sustainable recovery, the study encourages future research to explore leadership models that enhance disaster resilience and promote integrated, community-based approaches to disaster management.